

Ranka Perunović

MUZIČKA UMJETNOST

Za prvi ili drugi razred gimnazije
Priručnik za nastavnike

Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
PODGORICA, 2012.

Ranka Perunović

Muzička umjetnost

Za prvi ili drugi razred gimnazije

Priručnik za nastavnike

IZDAVAČ	Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Podgorica
GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA I UREDNICA IZDANJA	Nađa Durković
KONSULTANTKINJA	Ana Perunović-Ražnatović
RECENZENTI	dr Vesna Vučinić, mr Dobrila Popović, Darija Šćepanović Aleksandra Filipović, Slavica Vujović
LEKTURA	Mirjana Perović
KOREKTURA	Biljana Ćulafić
GRAFIČKO OBLIKOVANJE	Dušan Popović
TEHNIČKI UREDNIK	Rajko Radulović
ZA IZDAVAČA	Nebojša Dragović
ŠTAMPA	Mon Press – Podgorica
TIRAŽ	300

CIP – Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-303-1711-8
COBISS.CG-ID 20603408

Nacionalni savjet za opšte obrazovanje, rješenjem br. 16-4986, od 20. 9. 2012. godine, odobrio je ovaj udžbenički komplet za upotrebu u gimnaziji.

SADRŽAJ:

Predgovor	5
I dio	6
Karakteristike savremene nastave	7
Kako organizovati i koordinirati učenje predmeta Muzička umjetnost	9
Šta sadrži Udžbenik i kako se koristi u procesu učenja predmeta Muzička umjetnost	15
Rezime: važna uputstva za nastavnika	17
II dio	18
Stilovi učenja	19
Načini vrednovanja i ocjenjivanja znanja	20
III dio	24
Prvo poglavlje Udžbenika – Priđimo ljepoti zvuka	25
Drugo poglavlje Udžbenika – Muzičko putovanje kroz epohe	32
Prilozi	57
Metode (tehnike) aktivne nastave	59
Vrste zadataka	64
Literatura	67

Predgovor

Priručnik za nastavnike, zajedno sa Udžbenikom i zbirkom od tri CD-a, čini udžbenički komplet za predmet Muzička umjetnost koji se izučava u I ili II razredu gimnazije.

Napisan je s namjerom da pomogne nastavnicima da, u uslovima savremene nastave u reformisanoj gimnaziji, što kvalitetnije i zanimljivije organizuju čas i realizuju nastavni plan i program. Na taj način će pomoći učenicima da sumiraju znanja stečena u dosadašnjem devetogodišnjem osnovnom školovanju, sagledaju muziku kroz epohe i stilske periode, shvate njen značaj i kroz kreativna izražavanja razviju svoje muzičke sposobnosti.

S obzirom na mali broj časova Muzičke umjetnosti u I ili II razredu, nastavnici imaju i dodatni zadatak da ovu oblast učenicima učine što bližom i zanimljivijom, kako bi shvatili kolika je uloga muzike u razvoju i formiranju njihovih ličnosti i poželjeli da se njome još kreativnije bave i u nastavku školovanja, kroz izborni predmet Muzika – moj jezik.

U Priručniku nastavnik može naći opšta i orijentaciona uputstva za organizovanje procesa učenja predmeta Muzička umjetnost.

Koncepcija Priručnika je takva da nastavnici mogu pronaći metodska uputstva koja će im pomoći i u organizaciji i vođenju nastave izbornog predmeta Muzika – moj jezik, kao i izbornih sadržaja na časovima i u vannastavnim aktivnostima u školi i van nje.

Autorka

I DIO

U ovom dijelu možete pronaći informacije i uputstva o:

- karakteristikama savremene nastave;
- organizovanju i koordiniranju učenja predmeta Muzička umjetnost;
- pripremi i planiranju nastavnog rada kroz oblikovanje nastavnih planova;
- realizaciji planova kroz planiranje nastavnog časa;
- sadržaju i načinu korišćenja Udžbenika.

Karakteristike savremene nastave

*Svako ko prestane učiti star je, imao 20 ili 80 godina. Svako ko nastavi s učenjem mlad je.
Najveća stvar u životu je ostati mlad!*

Henri Ford

Kao i sve promjene koje se tiču uvjerenja, stavova i ponašanja ljudi, i promjene u obrazovanju najteže se izvode na nivou ustaljenih navika u radu.

Višedecenijska tradicionalna nastava u gimnaziji bila je bazirana na **sadržajnom pristupu pri planiranju nastave** (ŠTA SE UČI). Učenje je shvatano kao nastavnikovo što uspješnije predstavljanje materijala koje treba naučiti i podsticanje (nagrađivanje) tačnih odgovora.

Iako nije prevaziđena u svim segmentima, tradicionalna nastava po svojim metodama učenja djeluje anahrono u odnosu na zahtjeve savremene škole. Zato je neophodno da nastavnik posjeduje znanja i vještine koje će mu omogućiti da organizuje savremenu nastavu, upravlja nastavnim okruženjem i bira efikasne načine učenja za svoje učenike, u skladu sa njihovim potrebama. Nastavnik/nastavnica¹ treba da odabere one metode (načine, aktivnosti) koje će učeniku/učenici² omogućiti aktivnu ulogu u učenju i dovesti ga do trajnih znanja i najvećih postignuća.

S tim ciljem savremena nastava predlaže dva nova pristupa planiranju nastave: procesno-razvojni i ciljni. Praksa je pokazala da se najbolji rezultati mogu postići kombinovanjem njihovih elemenata.

Procesno-razvojni pristup planiranju nastave temelji se na **načinu učenja** (KAKO SE UČI). Određen je problemskim situacijama i učenikovim reakcijama na njih. Učenik ne preuzima gotova znanja, nego razvija sposobnosti učenja i ovladava produktivnim tehnikama za samostalno sticanje znanja.

Ciljni pristup planiranju nastave temelji se na **razlozima učenja** u školi (ZAŠTO SE UČI). U prvi plan se ističu ona znanja, vještine i vrijednosti koje su neophodne za uspješan lični i društveni razvoj pojedinca (*učiti da bi znali živjeti u zajednici*).

---

1 U daljem tekstu: nastavnik.

2 U daljem tekstu: učenik.

Osnovne karakteristike savremenog planiranja:

<p>PROGRAM</p>	<p>Polazište za planiranje nastave su novi obrazovni programi, koji odgovaraju na četiri osnovna pitanja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. što su ciljevi učenja muzičke umjetnosti (opšti i operativni); 2. što je sadržaj učenja (teme i pojmovi); 3. KAKO treba učiti ovaj predmet (aktivnosti učenja, korelacije i didaktičke preporuke); 4. što su očekivani ishodi učenja (standardi znanja i način vrednovanja).
<p>CILJ</p>	<p>Opšti ciljevi definišu ulogu predmeta u razvoju ličnosti učenika. Govore ZASTO se uči muzička umjetnost i podrazumijevaju precizno navođenje znanja, vještina i vrijednosti koja se razvijaju kroz ovaj program.</p> <p>Operativni ciljevi predstavljaju osnovu za planiranje procesa učenja u školi. To su tzv. radni ciljevi i govore o tome ŠTA učenik treba da nauči u školi.</p> <p>Od definisanja operativnih ciljeva u velikoj mjeri zavisi i način (aktivnosti) učenja ovog predmeta. Zato je važno da operativni ciljevi obuhvataju različite nivoe znanja i tako učenike usmjeravaju ka višim procesima mišljenja, a nastavu više na kvalitet nego kvantitet znanja.</p>
<p>PRIPREMA NASTAVE</p>	<p>U pripremi nastavnik polazi od cilja učenja i planira aktivnosti učenika na času kojima će obezbijediti ostvarivanje predviđenog cilja ili ciljeva.</p>
<p>POLOŽAJ UČENIKA I NASTAVNIKA U NASTAVI</p>	<p>Na času je dominantna aktivnost učenika. Nastavnik osmišljava uslove za rad, vodi i usmjerava aktivnosti učenika. Aktivan učenik će postavljati pitanja, tražiti informacije i objašnjenja, povezivati novo sa već postojećim znanjima, bilježiti bitne informacije, izvoditi zaključke i tako formirati jasan, organizovan i trajan sistem znanja.</p>
<p>ISHOD PROGRAMA</p>	<p>Praćenjem i vrednovanjem obrazovnog procesa postiže se i praćenje i vrednovanje ishoda učenja.</p>
<p>ULOGA NASTAVNIKA</p>	<p>BUDITE VODITELJ, A NE ŠEF!</p>

Kako organizovati i koordinirati učenje predmeta Muzička umjetnost

POLOŽAJ PREDMETA

Predmet Muzička umjetnost izučava se u I ili II razredu gimnazije, s fondom od jednog časa sedmično (35 časova godišnje). Obuhvata brižljivo odabrane muzičke sadržaje, koji odgovaraju nivou zrelosti i samostalnosti srednjoškolaca, njihovom intelektualnom potencijalu i kritičkom odnosu prema životu i svijetu.

CILJEVI PREDMETA

Učeći ovaj predmet učenici treba da:

- steknu naviku da slušaju kvalitetna muzička djela, izgrade pozitivan odnos prema muzičkoj umjetnosti i na taj način postanu obrazovani slušaoci i ljubitelji muzike;
- upoznaju i razumiju muziku različitih stilskih razdoblja i žanrova;
- razvijaju sposobnost estetskog doživljaja muzike;
- usvoje muzičke vrijednosti važne za opštu i muzičku kulturu i tako doprinesu vlastitom kulturnom, estetskom i humanom razvoju;
- formiraju svijest o opštem i nacionalnom muzičkom identitetu, njegovom značaju i potrebi njegovog očuvanja;
- aktivnim bavljenjem muzikom razvijaju i obogate svoje emocionalne, intelektualne, psihomotorne i socijalne potencijale;
- razvijaju svoju kreativnost i izražajne vještine kroz različite oblike muzičke aktivnosti;
- spoznaju interdisciplinarnu povezanost muzike sa drugim oblastima (umjetnostima, naukama...);
- aktivno prate savremene muzičke tokove u svojoj sredini i šire;
- prihvate muziku kao sastavni dio života.

PLANIRANJE REALIZACIJE PROGRAMA

Planiranje u vaspitno-obrazovanom radu uopšte obuhvata zadatke koje treba obaviti u određenom vremenu, pojedince i grupe koji će ih realizovati, oblike, metode, postupke i sredstva za ostvarivanje postavljenih ciljeva, kao i načine kontrole i procjene postignutih rezultata. Za svako planiranje neophodna je i odgovarajuća priprema. Organizator i nosilac nastavnog rada je nastavnik, koji planiranje i pripremanje treba da shvati kao svoju obavezu i proces koji zahtijeva široko područje znanja, vještina i sposobnosti.

Pri planiranju nastavnik treba da se pridržava osnovnih načela:

- plan treba da bude realan i ostvarljiv, da odgovara uslovima u kojima će se realizovati i mogućnostima odjeljenja (grupe, pojedinca) koje će u tome učestvovati;
- program predviđen za nastavnu godinu ne može se matematički dijeliti po mjesecima, danima i dr., nego se mora planirati po obimu i složenosti svake nastavne teme pojedinačno;
- nastavni sadržaji i plan treba da budu povezani, i u korelaciji sa sadržajem drugih predmeta.

Predmetni program treba da prati opšti učenikov razvoj, ali i muzičke događaje u kulturnom okruženju. Treba uzeti u obzir i različiti nivo dotadašnjeg individualnog muzičkog vaspitanja i obrazovanja, kao i činjenicu da se za većinu učenika ovim završava muzičko vaspitanje i obrazovanje u školi.

S obzirom na sve te uslove, ovaj program zahtijeva od nastavnika da:

- oblikuje nastavne jedinice prema operativnim ciljevima i, kroz kreativnu integraciju ciljeva, aktivnosti i sadržaja, povezuje ih u zaokruženu cjelinu;
- pažljivo planira i vodi nastavni čas, sa jasno postavljenim ciljem (ciljevima);
- koristi aktivne metode rada, kako bi, umjesto teorijskih znanja, kod učenika više razvijao muzičke sposobnosti;
- podstiče učenike na samostalni stvaralački rad, uz pomoć raznovrsne literature, instrumentarija i savremenih audio-vizuelnih sredstava;
- utvrdi načine provjere ostvarenosti postavljenih ciljeva i vrednovanja znanja.

Planiranje i priprema nastavnog rada odvija se u četiri faze. To su:

- **teorijska** – u kojoj nastavnik analizira program predmeta, odnosno sadržaje i ciljeve koje želi ostvariti;
- **organizaciona** – bira metode i oblike rada, raspoređuje nastavnu materiju na časove;
- **materijalna** – priprema nastavna sredstva i ambijent za realizaciju nastave;
- **administrativna** – izrađuje pisana dokumenta – **planove**, koji predstavljaju sintezu ukupne metodičke pripreme nastavnika.

PLANOVI

Planovi mogu biti: godišnji, operativni i plan nastavnog časa.

Godišnji plan

Godišnji plan treba da sadrži opšte zahtjeve vaspitno-obrazovnog rada:

- nastavne teme (oblasti) sa brojem časova predviđenim za realizaciju;
- operativne ciljeve predmetnog programa;
- raspored gradiva po časovima;
- načine praćenja postignuća učenika, provjere znanja i ocjenjivanja;
- korelaciju sa ostalim predmetima;
- izborne sadržaje;
- saradnju sa institucijama van škole;
- predloge nastavnika za poboljšanje ili promjene u nastavi.

Obavezni dio programa predmeta Muzička umjetnost čini **pet** tema (oblasti) sa planiranim brojem časova:

1. O muzici uopšte (6 časova),
2. Razvojni periodi i stilske epohe u muzici (21 čas),
3. Vokalno i instrumentalno izražavanje (3 časa),
4. Stvaranje muzičkih sadržaja (2 časa),
5. Savremena muzička tehnologija i elektronska muzika (3 časa).

Broj časova je određen prema obimnosti i složenosti tema.

U planiranju programa dozvoljena je izvjesna fleksibilnost u redosljedu realizovanja tema, broju časova i sl.

Jedan od načina realizovanja predložen je u udžbeniku Muzička umjetnost, u kojem su 1, 3. i 4. tema integrisane u I poglavlje (*Pridimo ljepoti zvuka*), a 2. i 5. u II poglavlje (*Muzičko putovanje kroz epohe*). Nastavnik može da kreira nastavni rad prema sopstvenoj procjeni, prilagodivši ga potrebama i mogućnostima učenika, škole i sredine u kojoj živi i radi.

Izvjestan broj časova (najviše 15% od ukupnog godišnjeg fonda) nastavnik može da realizuje kao **otvoreni dio programa**. Plan za ove časove može osmisliti na početku školske godine tako što će ispitati koji su sadržaji učenicima najzanimljiviji, a može i u toku godine, u zavisnosti od aktuelnih muzičkih dešavanja (festivali, koncerti...) za koje procijeni da bi učenici trebalo da ih proprate.

U nastavnim planovima svih gimnazijskih predmeta, pa i Muzičke umjetnosti, predviđeni su i **izborni sadržaji**. Oni spadaju u obavezni dio godišnjeg programa rada škole, a planiraju se na početku školske godine. Njihovi ciljevi su: njegovanje individualnih sklonosti,

obogaćivanje društvenog života i razonode kao i podsticanje slobodnog izražavanja učenika, što može pomoći u društvenoj afirmaciji njegove ličnosti. Istovremeno, ovi sadržaji razvijaju kod učenika pripadnost kolektivu, osjećaj za poštovanje i čuvanje različitosti na kulturnom i umjetničkom području, želju da se prate kulturni događaji i učestvuje u njima.

Za izborne sadržaje Muzičke umjetnosti predviđeno je 35 časova u toku godine, po jedan čas sedmično ili bilo kojom dinamikom koju predvidi nastavnik (jednom mjesečno, tromjesečno...). Oni ne ulaze u raspored časova i ne ocjenjuju se. Mogu se realizovati na nivou odjeljenja ili razreda, u školi ili, što se i preporučuje, u lokalnoj sredini.

Prijedlozi izbornih sadržaja:

- posjeta pozorišnoj, operskoj ili baletskoj predstavi;
- posjeta muzičkoj školi, radio ili TV-stanici, horskom ili folklornom ansamblu;
- organizovanje muzičke manifestacije u školi (takmičenje u pjevanju, tematske večeri...);
- organizovanje tematske manifestacije u gradu (Dan zaljubljenih, npr.).

Operativni plan

Elementi koji su u godišnjem planu rada dati u opštem obliku, u operativnom planu rada konkretizuju se kako bi program postao primjenljiv za nastavu.

Nastavne teme (oblasti) treba razložiti na nastavne jedinice, odrediti sadržaje preko kojih će se dostići postavljeni ciljevi. Za svaku od njih određuje se potreban broj časova, metode i oblici rada, nastavna sredstva i korelacija sa drugim predmetima.

Operativni plan treba da obuhvati zaokruženu programsku cjelinu i broj časova potreban za njenu realizaciju, bez obzira na vremenski period (na primjer, za romantizam je potrebno četiri časa, a za verizam jedan).

NASTAVNE TEME	Uzimaju se iz godišnjeg plana rada.
NASTAVNE JEDINICE	Poređati ih logičnim redom i obilježiti rednim brojem. Odrediti broj nastavnih jedinica prema tome koliko ih je moguće realizovati u raspoloživom fondu časova.
CILJEVI	Treba da ukažu na to šta se preko izabranog sadržaja želi postići u određenom periodu, na konkretnom času i sl.

BROJ ČASOVA	Odrediti broj časova predviđenih za upoznavanje i učenje novih sadržaja, kao i vrednovanje znanja i ocjenjivanje.
AKTIVNOSTI UČENIKA	Navesti aktivnosti učenika kroz koje će postići postavljene ciljeve za taj čas.
METODE RADA	Prema nastavnoj jedinici odrediti na koje načine će najbolje realizovati postavljene ciljeve i kojim nastavnim sredstvima.
OBlici RADA	
NASTAVNA SREDSTVA	
KORELACIJA	Upisati predmet sa kojim se korelira, a didaktičke zahtjeve za korelacijom nastavnih sadržaja ovog i ostalih predmeta nastavnik rješava saradnjom sa kolegama.

Plan nastavnog časa

Pored elemenata koji se uzimaju iz operativnog plana (redni broj časa, naziv nastavne jedinice, ciljevi, metode, oblici rada, nastavna sredstva), plan časa treba da sadrži jasno i precizno postavljene **zadatke** čijom će se realizacijom ostvariti postavljeni ciljevi.

Zadaci treba da budu:

- formulisani tako da učenika nedvosmisleno upućuju na to šta treba da radi, šta se od njega traži i koje su njegove aktivnosti na času;
- primjereni ciljevima, ostvarljivi u raspoloživom vremenu;
- mjerljivi i provjerljivi.

Nastavni čas se planira sistematično i postupno, sa jasnom slikom šta, zašto, kako i gdje u svakom njegovom segmentu rade učenici, a šta nastavnik. Jedino tako se uspješno mogu ostvariti ciljevi i zadaci svakog časa kao zaokružene logičke i sadržajne cjeline.

KREIRANJE NASTAVNOG ČASA

Nastavnik sam odlučuje kako će kreirati nastavni čas da bi bio smislen, cjelovit i didaktički opravdan.

Podjela časa koja se zadržala iz tradicionalne nastave podrazumijeva: uvodni, radni dio i provjeru znanja – procjenu. U okviru ta tri dijela časa nastavnik treba da:

1. UVOD – motivacija	<ul style="list-style-type: none"> – upozna učenike sa temom, nastavnom jedinicom – zainteresuje ih (najbolje preko muzičkog primjera) – postavi cilj (ciljeve) koji treba dostići – da osnovni impuls za učenje (<i>podesi antene za prijem</i>)
2. RAD – razrada	<ul style="list-style-type: none"> – isplanira tok i završetak rada – postavi zadatak kroz unaprijed osmišljene aktivnosti – pokrene učenike na rad
3. PROVJERA – procjena	<ul style="list-style-type: none"> – obezbijedi ishod ponavljanjem, vježbanjem, primjenom znanja...

Za uspješnost nastave kvalitetna priprema nastavnika od neprocjenjivog je značaja. Ona podrazumijeva da nastavnik unaprijed osmisli:

- kako će komunicirati s učenicima;
- kako i čime će ih motivisati;
- aktivnosti učenika;
- oblike nastave (vrstu i način interakcije između svih učenika, kao i učenika i nastavnika);
- metode (tehnike) aktivne nastave;
- tipove zadataka (školski i domaći);
- načine davanja povratnih informacija;
- načine vrednovanja i ocjenjivanja.

Šta sadrži Udžbenik i kako se koristi u procesu učenja predmeta Muzička umjetnost

Udžbenik Muzička umjetnost, uz komplet od tri CD-a, treba da svojim sadržajem i didaktičkim elementima pomogne učeniku u procesu učenja.

U Predgovoru su navedeni ciljevi i razlozi ovakve koncepcije udžbenika.

Sadržaj je koncipiran u dva poglavlja po temama, a one po nastavnim jedinicama, što omogućava brzo pronalaženje oblasti interesovanja.

U **prvom** poglavlju nalaze se sadržaji i prijedlozi za realizaciju 1, 3. i 4, a u **drugom** 2. i 5. teme (oblasti) predmetnog programa.

Naslovi tema sugestivno upućuju na značaj, karakter, ulogu ili tretman muzike u određenom društvenom periodu (npr., *Crkva dominira* – naslov za muziku srednjeg vijeka).

Podnaslovi označavaju najvažnije smislaone cjeline u okviru određene teme. Mogu se tretirati kao nastavne jedinice, što nastavniku može olakšati formiranje nastavnog plana na godišnjem i operativnom nivou.

Osnovni tekst obogaćen je adekvatnim likovnim ilustracijama, i, što je važnije, notnim primjerima, tekstualnim boksovima i zanimljivostima, kako bi Udžbenik bio što prijemčiviji za učenike, dodatno ih zainteresovao za ovu oblast, omogućio korelaciju sa drugim školskim predmetima i oblastima u životu uopšte.

Kako je osnovni cilj nastave Muzičke umjetnosti stvaranje kvalitetnih slušalaca muzike, na kraju svake teme navedene su muzičke ilustracije koje se nalaze na jednom od tri CD-a. Iako su navedene na kraju teksta, ne obavezuju nastavnika svojim redoslijedom, niti sugerišu vrijeme slušanja. Naprotiv, bilo bi poželjno da muzički primjeri budu uvod u svaku nastavnu temu i jedinicu.

Cilj je pitanja na kraju svake teme obnavljanje osnovnih znanja o najvažnijim pojavama, pojmovima, događajima, stvaralaštvu i stvaraocima, kako bi učenik provjerio koliko je ovladao oblašću.

Teme za razgovor treba da učenika navedu, usmjere na dodatne aktivnosti (istraživanja, razgovore, literaturu...) kako bi stečena znanja primijenio, razvio kritičko mišljenje o muzičkom stvaralaštvu određene epohe (stila, pravca, žanra) i povezao ih sa današnjim muzičkim stvaralaštvom.

Na kraju Udžbenika:

- ucrtana mapa Grne Gore omogućava učeniku pregled najznačajnijih muzičkih i multiumjetničkih manifestacija, kako bi imao uvid u njihov karakter i mjesto dešavanja;
- A u Crnoj Gori prvi put – hronološki je prikaz organizovanog muzičkog života u državi, nastao s namjerom da opovrgne ukorijenjeno mišljenje da Crna Gora u prošlosti nije imala razvijenu muziku, izuzev epskih pjesama uz gusle.

Rezime: važna uputstva za nastavnika

1. PRIPREMITE SE ZA NASTAVU

- Pažljivo pročitajte program predmeta Muzička umjetnost, njegove sadržaje, ciljeve i smisao, da biste ga lakše realizovali.
- Pažljivo pročitajte Udžbenik i Priručnik, jer ćete tako shvatiti da vam mogu biti od pomoći u kvalitetnom organizovanju nastave.
- Prilagodite sadržaj i tok aktivnosti učenicima, mijenjajte ih i usavršavajte koliko god je potrebno za bolju i uspješniju nastavu, kvalitetniji i zanimljiviji čas.
- Budite svjesni da ste vi model ponašanja koji djeca uče, da ono što radite i kako radite nekad ima veću snagu od onoga što govorite.

2. PRIPREMITE SE ZA RAD S UČENICIMA

- Uredite radni prostor tako da bude prijatno i učenicima i vama.
- Obezbijedite prijatnu atmosferu na času, tako da se svaki učenik osjeća opušteno i može slobodno da se izrazi.
- Pažljivo planirajte aktivnosti, tako da se učenje odvija interaktivno, kroz diskusiju i razmjenu mišljenja.
- Planirajte različite aktivnosti, jer različita shvatanja i doživljaji pomažu učenicima da bolje shvate ono što uče.
- Vodite računa o tome da učenici imaju dovoljno vremena za svaku predviđenu aktivnost.
- Prije početka časa obezbijedite sve potrebne materijalne uslove za rad.

3. PRATITE TOK I REZULTATE UČENJA

- Nastojte da uvijek saslušate učenike, jer ćete tako najbolje provjeriti način na koji razumiju gradivo, koliko su postigli i na koje djelove još treba da obrate pažnju.
- Uvijek tražite od učenika povratnu informaciju, jer je to vama pokazatelj kako ste radili, što treba da promijenite i kako da nastavite.

4. BUDITE STRPLJIVI

- Učenje je proces; usvajanje novih znanja i vještina zahtijeva trud i vrijeme, a rezultati se postižu postepeno.

II DIO

U ovom dijelu možete pronaći informacije i uputstva o:

- stilovima učenja;
- načinima vrednovanja i ocjenjivanja znanja.

Stilovi učenja

Učenje je složen proces kroz koji dolazimo do različitih znanja i vještina, otkrivamo svoje sposobnosti i saznamo o svojim stavovima, vrijednostima i osjećanjima. Dokazano je da se učenici razlikuju ne samo po sposobnostima i motivaciji za učenje nego i po svojim stilovima učenja.

Stil učenja podrazumijeva opis stavova, ponašanja i aktivnosti koje određuju najpogodnije načine za učenje svakog učenika posebno. Najuobičajeniji stilovi učenja su:

- VIZUELNI – učenici brže i lakše uče gledanjem slika, filmova, prezentacija, ako informacije zapišu, naprave tabelu i slično;
- AUDITIVNI – učenici brže i lakše uče tako što slušaju druge na predavanjima, glasnim čitanjem, slušanjem CD-a;
- KINESTETIČKI – učenici brže i lakše uče kroz pokret, dodir i aktivnost; njima odgovaraju rad na terenu, igranje uloga...

UČIMO:	PAMTIMO:	ZADRŽAVAMO:
<ul style="list-style-type: none"> – 1% čulom ukusa – 1,5% čulom dodira – 3,5% čulom mirisa – 11% čulom sluha – 83% čulom vida	<ul style="list-style-type: none"> – 10% onoga što pročitamo – 20% onoga što čujemo – 30% onoga što vidimo – 50% onoga što vidimo i čujemo – 80% onoga što izgovorimo – 90% onoga što izgovorimo i uradimo	<ul style="list-style-type: none"> – 5% predavanja – 10% čitanja – 20% audio-vizuelnog prikaza – 30% demonstracije – 50% grupne diskusije – 75% prakse kroz rad – 90% primjene naučenog

Naučno je dokazano da se najbolje uči kad je uključeno više čula, odnosno kad se kombinuje više stilova učenja. Zato se u procesu učenja preporučuje primjena metoda koje odgovaraju svakom od pomenutih stilova učenja. Osnovna dužnost nastavnika je da organizuje proces učenja tako da učenik u toku nastave uči, stiče znanja i razvija sposobnosti, a korišćenje različitih metoda čini nastavu zanimljivijom i dinamičnijom.

Načini vrednovanja i ocjenjivanja znanja

KAKO SE VREDNUJE ZNANJE?

Provjeravanje znanja je sistematsko praćenje, ispitivanje i vrednovanje postignuća i uspjeha u postizanju standarda znanja, odnosno ispunjavanja obaveza koje su određene predmetnim programom.

Znanje se generalno vrednuje kroz dva koncepta. Po prvom se utvrđuje kvantitet, a po drugom kvalitet znanja. U odnosu na ovakvo razumijevanje znanja, može se govoriti i o starim i novim vrijednostima u nastavi, kao i zahtjevima koje, u odnosu na njih, nastavnik postavlja učenicima u nastavi.

STARE VRIJEDNOSTI	ZAHTJEVI NASTAVNIKA
<ul style="list-style-type: none"> – znanje – prepoznavanje – znanje – razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> – ko, gdje, kada? – nabroj, ponovi, prepričaj

NOVE VRIJEDNOSTI	ZAHTJEVI NASTAVNIKA
<ul style="list-style-type: none"> – upotreba znanja – analiza znanja – sinteza znanja (stvaralačko mišljenje) – vrednovanje znanja (kritičko mišljenje)	<ul style="list-style-type: none"> – iskoristi u novoj situaciji – uredi po nekom kriterijumu – planiraj rješenje – riješi problem – kakav je tvoj stav? – zašto tako misliš? navedi argumente

Zaključak: Po prvom konceptu od učenika se očekivala preciznost u izražavanju (reprodukciji) činjenica, a po drugom se favorizuju: inicijativnost, kreativnost, samostalnost i samopoštovanje učenika.

KAKO UČENIK TREBA DA UČI?

SMISLENO	<ul style="list-style-type: none"> – provjeravanjem onoga što uči s onim šta je učio ranije iz istog ili drugih predmeta – provjeravanjem onoga što uči s onim što doživljava u životu
PROBLEMSKI	<ul style="list-style-type: none"> – samostalnim prikupljanjem i analiziranjem činjenica i podataka – postavljanjem relevantnih pitanja sebi i drugima – planiranjem rješenja nekog problema
DIVERGENTNO	<ul style="list-style-type: none"> – predlaganjem novih rješenja – smišljanjem novih primjera – povezivanjem sadržaja u nove cjeline
KRITIČKI	<ul style="list-style-type: none"> – odmjeravanjem važnosti činjenica i podataka – smišljanjem argumenata
KOOPERATIVNO	<ul style="list-style-type: none"> – saradnjom s nastavnicima i drugim učenicima – diskusijama i razmjenom mišljenja – uvažavajući argumente nastavnika i drugih učenika

Savremeni autori su ustanovili da su različiti nivoi znanja zasnovani na različitim misaonim procesima. Prema ovom konceptu utvrđuje se kvalitet, ali ukazuje i na taksonomsku strukturu znanja. Na osnovu psiholoških teorija o učenju, američki školski psiholog Bendžamin Semjuel Blum (1913–1999) sa saradnicima kreirao je **Taksonomiju nastavnih ciljeva i zadataka**. U njoj je razradio i klasifikovao tri oblasti, koje obuhvataju sljedeće nastavne zadatke i ciljeve:

1. **kognitivna** – nove informacije, misaone vještine;
2. **afektivna** – osjećanja, sklonosti, interesovanja;
3. **psihomotorna** – fizičke i perceptivne aktivnosti i vještine.

Ciljeve i ishode u kognitivnoj oblasti razvrstao je u šest hijerarhijski uređenih kategorija – nivoa znanja, od najnižeg do najvišeg. U okviru svake od njih određeni su zahtjevi zadataka koji se ocjenjuju.

BLUMOVA TAKSONOMIJA (B. S. Bloom: Taxonomy Of Educational Objectives, 1956)

NIVO ZNANJA	TIPOVI NASTAVNIH CILJEVA (DEMONSTRIRANA ZNANJA I VJEŠTINE) Učenik treba da:	ZAHTJEVI KOJIMA SE PROVJERAVA OSTVARENOST ISHODA NA DATOM NIVOU Glagoli za opisivanje:
1. ZNAJENJE	<ul style="list-style-type: none"> – poznaje termine koji se koriste u nastavnom sadržaju – zna konkretne činjenice i pojmove 	<ul style="list-style-type: none"> – navedi, imenuj, nabroj, označi, definiši
2. RAZUMIJEVANJE	<ul style="list-style-type: none"> – razumije činjenice i pojmove – interpretira nastavni materijal: upoređuje, razlikuje, objašnjava ili obrazlaže informacije koje ima – otkriva uzroke, predviđa dalji razvoj događaja i pojava 	<ul style="list-style-type: none"> – objasni, opiši, utvrdi, uporedi, razlikuj, objasni, obrazloži, diskutuj, rezimiraj
3. PRIMJENA	<ul style="list-style-type: none"> – koristi pojmove, primjenjuje teorije i principe u novim, konkretnim situacijama – demonstrira pravilnu primjenu metoda i procedura 	<ul style="list-style-type: none"> – upotrijebi, poveži, istraži, primjeni, odaberi, demonstriraj
4. ANALIZA	<ul style="list-style-type: none"> – prepoznaje glavni smisao – ponuđene informacije raščlanjuje, klasifikuje, dovodi u vezu – ocjenjuje značaj podataka 	<ul style="list-style-type: none"> – objasni, utvrdi, analiziraj, klasifikuj, uporedi, dokaži, poveži, dovedi u vezu
5. SINTEZA	<ul style="list-style-type: none"> – koristi stare ideje za korišćenje novih – povezuje znanja sa drugim oblastima – koristi znanja iz raznih oblasti da kreira nešto novo – piše sastav o tome... 	<ul style="list-style-type: none"> – odaberi, razradi, izradi, kreiraj, osmisli
6. EVALUACIJA	<ul style="list-style-type: none"> – procjenjuje logičnost nastavnog gradiva – procjenjuje usklađenost zaključaka sa postojećim podacima – vrednuje informacije na osnovu nekog kriterijuma – argumentuje 	<ul style="list-style-type: none"> – procijeni, ocijeni, odluči, provjeri, prosudi, objasni, argumentuje, zaključiči

Blumova taksonomija je odličan vodič nastavnicima u planiranju nastave, postavljanju ciljeva koje treba ostvariti u određenom periodu i ocjenjivanju rezultata nastave. Pored definisanja nivoa postignuća koje ispituju, upućuje ih i kako da formulišu zadatke. Navedenim glagolima mogu se formulirati i zadaci, a i ostvariti ishodi na datom nivou.

Taksonomija je praktična zato što upućuje nastavnika na to:

- do kojih nivoa može ići prilikom rada s učenicima;
- šta treba da radi i kakav treba da bude rezultat tog rada;
- kako da provjeri rezultat;
- kako da koriguje rezultat ako je on ispod očekivanog;
- koje postupke da primijeni radi ostvarivanja postavljenih ciljeva.

Nastavnik treba da kontinuirano provjerava razumije li učenik materiju smisleno i umije li da je svojim riječima objasni ili je samo reprodukuje. Prilikom davanja povratnih informacija, nastavnik treba da:

- ima na umu cilj s kojim daje informaciju (šta želi njome da postigne);
- izabere informacije koje će prvenstveno koristiti učeniku;
- bude konkretan i precizan;
- bude koncizan (daje onoliko informacija koliko je učenik spreman da primi);
- bude konstruktivan (daje ih u formi otvorenih pitanja, alternativnih mogućnosti ili novih ideja, a izbjegava gotove odgovore i rješenja);
- vodi računa o vremenu (najjači efekat ima ako je informacija data neposredno poslije aktivnosti na koju se odnosi);
- vodi dijalog (provjerava kako ih je učenik razumio i treba li ih preformulisati i time dodatno pojasniti).

ŠTA I KAKO OCJENJUJEMO?

Ocjenjivanje je postupak vrednovanja svih važnih činjenica o postignućima učenika tokom praćenja, provjeravanja i ispitivanja, a izražava se ocjenom u skladu sa zakonom. Ocjena treba da obuhvati:

- poznavanje i razumijevanje nastavnih sadržaja,
- usmeno i pismeno izražavanje,
- praktične i kreativne primjene naučenih sadržaja,
- razvijenost vještina,
- način i redovnost učestvovanja u usvajanju nastavnih sadržaja.

U vaspitno-obrazovnom procesu postoji više načina provjeravanja i ispitivanja znanja, koji se sprovode u dva oblika:

- usmeno (razgovor, ispitivanje, istraživanje, projekat);
- pismeno: školski i domaći zadaci (test, fonotest, esej, referat, projekat).

Usmeno provjeravanje i ocjenjivanje znanja vrši se na svakom času, bez najave. Pismeno provjeravanje i ocjenjivanje znanja vrši se tokom nastavne godine, poslije određenih cjelina, najavljeno i u dogovoru s učenicima.

III DIO

U ovom dijelu možete pronaći:

- različita didaktičko-metodička uputstva prilagođena prirodi i specifičnostima tema (oblasti) u okviru dva poglavlja Udžbenika;
- konkretne prijedloge i uputstva za organizovanje i vođenje nastave;
- priloge s izborom metoda (tehnika) aktivne nastave i različitih vrsta zadataka.

Prvo poglavlje Udžbenika – Pridimo ljepoti zvuka

U ovom dijelu Udžbenika integrisano je tri od ukupno pet tema nastavnog programa, i to teme br. 1, 3 i 4. Taj spoj je proistekao iz njihove logične povezanosti. Na primjer: svaki ritmički ili melodijski obrazac (zadatak) koji se notalno zapiše ili analizira (tema br.1), može i da se otpjeva ili odsvira (tema br. 3). Ukoliko ima interesovanja, na njemu se dalje može raditi tako što će se dodati tekst, izvesti na različite načine (tema br. 4).

Ove tri teme ne moraju da se obrađuju integralno, ovim redosljedom, na početku školske godine. Osim teme br.1, za koju je logično da bude prva i u planu nastave, teme br. 3 i 4 mogu se realizovati bilo kad u toku školske godine. Čak se preporučuje da se nastavne jedinice ovih tema ne realizuju u kontinuitetu, nego razdvojeno. Mogu se kombinovati i s nastavnim jedinicama iz tema br. 2 i 5.

Slijedi nekoliko prijedloga za realizaciju:

Nastavnu jedinicu *Ovu pjesmu ću otpjevati (ili odsvirati)* realizovati tek u četvrtom tromesečju, kad budu radili muziku XX vijeka (Zabavna i džez muzika), gdje predloženi primjeri žanrovski i pripadaju.

Nastavnu jedinicu *Naslikaću ovu muziku* realizovati uz gradivo kojem predložena djela i pripadaju (Ravelov *Bolero* uz impresionizam, Smetaninu *Vltavu* uz romantizam...).

Nastavne jedinice: *Stihovi me inspirišu...*, *A ovo ću (moći i) da repujem* i *Uz ovu muziku ću plesati* mogu se realizovati poslije svakog tromjesečja, kada su učenici zamoreni učenjem, pa to može biti zanimljiv, relaksirajući čas.

VAŽNA NAPOMENA:

Predviđene aktivnosti u obradi svih tema u ovom priručniku treba shvatiti isključivo kao PRIJEDLOGE, a ne kao OBAVEZU. Ni u jednom slučaju ne moraju se realizovati sve predložene aktivnosti, nego samo one koje odgovaraju nastavnikovoj procjeni konkretne teme ili nastavne jedinice. Preporučuje se da nastavnik ne osmišljava i realizuje časove prema nekoj zacrtanoj šemi, nego svojim, ali i mogućnostima škole i sredine u kojoj radi i živi.

Tema br. 1: O muzici uopšte

PREDLOŽENI BROJ ČASOVA: 4–6

NASTAVNE JEDINICE:

- Zašto nam je potrebna muzička umjetnost?
- Osnovni elementi muzike

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna šta je muzika;
- zna šta je muzikologija;
- zna u čemu je značaj muzikoterapije;
- poznaje osnovna sredstva izraza muzike kao umjetnosti;
- razvija sposobnost pažljivog slušanja muzike;
- zna karakteristike ritma, melodije, harmonije i muzičkog oblika;
- zna karakteristike vokalne i instrumentalne melodije;
- prepoznaje izvođačka sredstva i sastave.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- definicije muzike;
- definicija i ciljevi muzikologije;
- pojam i značaj muzikoterapije;
- karakteristike ritma, melodije, harmonije i oblika.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Prvi nastavni čas u školskoj godini može početi različitim zvučnim primjerima i razgovorom o tome šta su čuli, da li su svi zvučni primjeri muzika, šta ih čini muzikom a ne samo zvukom, kako je uticala na njih, šta su osjetili, pomisli ili slično. To može biti uvod u priču o definisanju muzike, muzikologiji i muzikoterapiji.

Učenici mogu ponuditi i svoje definicije muzike.

- Na notnim primjerima u Udžbeniku učenici mogu analizirati ritam, melodiju, harmoniju, oblik.

- Grupni rad:
  - prema zadatoj vrsti takta učenici treba da osmisle ritmičku vježbu;
  - na taj ritmički obrazac napišu melodiju;
  - uz pomoć nastavnika mogu je izvesti vokalno ili instrumentalno.

- Individualni rad:
  - nastavnik napiše na tabli nekoliko kraćih ritmičkih vježbi sa nepotpunim taktovima;
  - učenici treba da dopune taktove u ritmičkim vježbama.

- Nastavnik može da osmisli svojevrsni test muzikoterapije (korelacija sa psihologijom), tako što će pripremiti dva zvučna primjera (prvi energičan, agresivan, iritantan, a drugi umirujući, nježan) trajanja od po pet minuta, koja će učenicima emitovati jedan za drugim, s pauzom od nekoliko minuta. U pauzi učenik treba da zapiše kako se osjeća, koje je stanje ili osjećanje muzika izazvala u njemu. Na nivou odjeljenja razgovaraju o tome i donose zaključke o dejstvu muzike na pojedinca.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- shvati iz čega su proistekle raznovrsne definicije muzike;
- zaključi zašto nam je potrebna muzička umjetnost;
- opiše na koji način muzika može da utiče na formiranje ličnosti;
- analizom testa muzikoterapije ustanovi kako različite vrste muzike mogu uticati na raspoloženje, stanje i sl.

Tema br. 3: Vokalno i instrumentalno izražavanje

PREDLOŽENI BROJ ČASOVA: 3

NASTAVNE JEDINICE:

- O glasu
- Kreativno izražavanje: *Ovu pjesmu ću otpjevati (ili odsvirati)*

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna građu fonatarnog aparata;
- prepoznaje i imenuje vrste glasova;
- zna da interpretira nekoliko pjesama različitog porijekla, karaktera i žanra;
- ovlada tehnikom sviranja na jednom instrumentu.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- različite kompozicije;
- poznati izvođači;
- raznovrsni izvođački sastavi (ansambli);
- raznovrsni načini izvođenja muzike.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Teorijski dio o glasu može se realizovati na času, na primjer, metodom *prezentacija učenika*, po kojoj bi jedna grupa obradila Fonatorni aparat, druga Vrste glasova, a treća O lijepom pjevanju (Interpretacija).
- Nekom od savremenih metoda učenici se mogu podsjetiti i vrsta instrumenata, kao i vokalnih i instrumentalnih ansambala.
- Nastavnik može da osmisli fonotest u kome će učenici slušajući pogađati: vrstu pjevačkog glasa, instrumenta ili ansambla. Svoja zapažanja zapisuju individualno, što može biti svojevrsan kontrolni rad, koji nastavnik ocjenjuje.
- Pjevanje primjera iz Udžbenika.

Ova aktivnost se realizuje kroz nekoliko faza:

1. U pjesmi se analiziraju: ritam, melodija, harmonija i oblik; na taj način se obnavlja gradivo iz teme br.1 (Osnovni elementi muzike).
2. Nastavnik može da uvede i vježbe za upjevanje, kako bi učenici-pjevači proširili svoj glasovni opseg i doprinijeli kvalitetnijoj interpretaciji djela.
3. Nastavnik mora veliku pažnju posvetiti kvalitetu i ljepoti izvođenja.
4. Preporučuje se u početku horsko pjevanje, kako bi se učenici opustili, a kasnije grupno ili individualno.

– Sviranje primjera iz Udžbenika.

Sviranje na času treba da bude u službi praćenja pjevanja. Učenici mogu svirati na Orfovom instrumentariju ili improvizovanim instrumentima (olovke, klupe, djelovi tijela kao udaraljke...). Ako u odjeljenju postoje učenici koji sviraju neke druge instrumente, i oni se mogu angažovati. Nastavnik se s njima mora prethodno dogovoriti, da bi se pripremili i donijeli svoje instrumente na čas.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- razlikuje i zvučno identifikuje sve vrste pjevačkih glasova;
- napravi korelaciju s biologijom o građi organa koji čine fonatorni aparat;
- napravi korelaciju s književnošću preko analize tekstova u pjevanim pjesmama;
- nauči lijepo da pjeva;
- shvati značaj i ljepotu solističkog i horskog pjevanja;
- zvučno identifikuje različite instrumente i ansamble;
- shvati značaj i ljepotu sviranja.

Tema br. 4: Stvaranje muzičkih sadržaja

PREDLOŽENI BROJ ČASOVA: 2

NASTAVNE JEDINICE:

- Kreativno izražavanje:
  - *Stihovi me inspirišu, traže melodiju*
  - *A ovo ću (moći i) da repujem*
  - *Naslikaću ovu muziku*
  - *Uz ovu muziku ću plesati*

CILJEVI:

Učenik treba da:

- kreativno izražava muzičke doživljaje;
- uočava elemente ritma u književnom i notnom tekstu;
- poznaje različite vrste plesova i igara;
- razlikuje društvene i stilizovane igre po porijeklu i karakteru.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- muzičke numere različitog karaktera;
- različite vrste igara i plesova;
- profesije umjetnika u ovoj oblasti.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Učenici na času komponuju kraće, jednostavne melodije na zadati tekst.

Kod ove aktivnosti neophodno je učenicima dati sljedeća uputstva (faze rada), po kojima treba da:

- protumače tekst (po tematici, motivima, karakteru, metrici...),
- ritmički ga sagledaju,
- odrede vrstu takta,
- pjevaju.

Nije neophodno, ali ako ima učenika s većim muzičkim znanjem, melodiju mogu i notalno zapisati. Ova aktivnost se može raditi grupno ili individualno, uz veliku pomoć nastavnika.

- Plesanje uz određenu muziku.

Prije konkretne aktivnosti plesanja, s učenicima porazgovarati o plesovima, definisati društvene i stilizovane igre. Kako ovo nije nepoznata oblast, može se realizovati metodom *podučavanje postavljanjem pitanja*.

Plesanje se izvodi individualno ili u paru. Može se realizovati na 2 načina:

1. uz određenu muziku učenici prave pokrete kakve hoće, po svom osjećaju i doživljaju;
2. na času upriličiti mini plesnu školu – naučiti čak da plešu jednu društvenu igru (valcer, ča-ča-ča...).

- Likovno izražavanje doživlja muzike.

Za ovu aktivnost potrebno je pripremiti materijal (crtačke ili slikarske listove i alatke, kolažni papir i sl.). Izbor materijala zavisice od dogovora nastavnika s učenicima na prethodnom času. Učenici po želji mogu donijeti i svoj materijal.

- Literarno izražavanje doživlja muzike.

U Udžbeniku je dato nekoliko prijedloga za ove aktivnosti. Nastavnik ne mora koristiti njih, već bilo koji tekst ili muziku, predviđenu za slušanje na času. Važno je da su primjeri kvalitetni, prilagođeni izvođačkim sposobnostima i uzrastu učenika. U svakom slučaju nastavnik treba da podstiče opuštenost, kako bi na minimum sveo nelagodnost učenika, svojstvenu tom uzrastu.

Aktivnosti se mogu kombinovati jedna s drugom.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- napravi korelaciju sa književnošću preko analize tekstova u pjesmama;
- svojim izvođačkim aktivnostima poboljša psihomotorne sposobnosti, osjećaj za harmoniju i sposobnost estetskog oblikovanja.

Drugo poglavlje Udžbenika – Muzičko putovanje kroz epohe

U ovom dijelu Udžbenika integrirane su teme br. 2 i 5 predmetnog programa. Cjelokupno gradivo temelji se na historiji muzike, a treba ga shvatiti kao reminiscenciju na gradivo osnovne škole. Ponuđeno je hronološki a naročito su naglašeni zvučni primjeri iz kojih treba sagledati oblik muzičkog djela (koliko je moguće), stil i vrijeme (epohu) u kome je ta muzika stvarana.

Izuzetak su dvije nastavne jedinice na početku – *Praistorija* i *Muzika starih robovlasničkih civilizacija*, za koje zvučni primjeri ne postoje, pa će za njih biti predloženi i drugačiji metodički postupci.

Za svaki dio časa nastavnik može osmisliti grupni ili individualni rad koristeći neku od metoda savremene nastave ponuđenih u Prilogu ovog priručnika, ili nekom drugom koji poznaje i koristi.

Preporučuje se i zadavanje domaćih zadataka učenicima, čime će se ostvariti brže i kontinuiranije savladavanje gradiva.

Zbirka CD-ova nudi veliki broj muzičkih ilustracija. Zbog ograničenog broja časova, nemoguće je svaku odslušati na času. Zato je neophodno sugerisati učenicima ili im povremeno zadavati konkretne domaće zadatke koje numere da poslušaju i s kojim ciljem (šta u njoj da analiziraju, po čemu da ih upoređuju i sl.).

Tema br. 2: Razvojni periodi i stilske epohe u muzici

PREDLOŽENI BROJ ČASOVA: 21–23

U okviru teme br. 2 predmetnog programa izdvojeno je nekoliko oblasti – podtema, koje odgovaraju epohama, stilskim razdobljima i muzičkim pravcima. U ovom dijelu priručnika biće posebno obrađene.

Predloženi broj časova za svaku podtemu napisan je u zagradi pored njenog naziva.

Praistorija (1)

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike ovog perioda;
- objasni načine izvođenja muzike;
- prepozna primitivne instrumente.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- teorije o nastanku muzike;
- način izvođenja muzike;
- instrumenti;
- karakter muzike praistorije.

AKTIVNOSTI UČENJA:

Radionica *Tako je počelo...* može da se osmisli u toku jednog školskog časa na sljedeći način:

- nastavnik pripremi:
  - papir za svakog učenika posebno i flomastere (1 komplet);
  - instrumente koje ima u kabinetu, a ako nema, onda bilo šta što može poslužiti kao udaraljka; učenici mogu i da tapšu, pucketaju prstima i sl.;
  - „ritmički četvoroglas“ (može poslužiti i primjer iz Udžbenika *Muzika – moj jezik*, str. 24);
- učenici sklone klupe u stranu tako da je sredina učionice prazna;
- stanu ukrug okrenuti licem prema sredini kruga; od njih se zahtijeva potpuna tišina;

- nastavnik izađe iz učionice na tren, a kad uđe, radionica počinje;
- on uđe u krug, staje ispred svakog učenika redom i obraća se svakom različito – neverbalnom komunikacijom (npr., jednom pruži ruku, drugom se pokloni, trećeg potapše po ramenu, dodirne mu nos... može i nešto šaljivo) i nijemo zahtijeva da oni to isto urade njemu; ako prvi učenik ne shvati da to treba, nastavnik će mu pokazati bez riječi (u ovom dijelu radionice nema nikakvog zvuka), a ostali će shvatiti šta treba da rade;
- kad završi, nastavnik izlazi iz kruga i staje iza svakog učenika redom; istovremeno proizvede neki zvuk i na leđima učenika „nacrtá“ prstima „crtež“ kojim treba da oslika to svoje zvučno izražavanje. Ti zvuci treba da budu ili neartikulisani ili što jednostavnija i nelogičnija melodija, bez jasnog ritma; može i nešto duhovito. Svakom učeniku izvede drugačiji zvučni obrazac;
- u oba slučaja, nastavnik samo kratko boravi ispred, odnosno iza učenika, ne zadržava se;
- zatim nastavnik podijeli svakom učeniku papir i kaže im (tada prvi put od početka radionice progovori) da šematski prikažu „melodiju“ koju su istovremeno čuli i dobili na leđima; ona više ne stoji ukrug;
- kad napišu, svoje papire stave na pod, ređajući ih po „melodijskoj sličnosti“ u tri ili četiri reda;
- cilj je da se dobije nešto poput prvobitne partiture;
- onda nastavnik uzima dirigentsku palicu (npr., olovku) i kaže im da će sad izvesti prvo muzičko djelo u istoriji, tako što će pjevati istovremeno, ali svako dionicu sa svog papira;
- kad da znak, učenici počinju pjevati (sigurno će biti disharmonično, ali to je i cilj);
- zatim ih nastavnik podijeli u četiri grupe i izvođenjem svakoj grupi pokaže različiti ritmički obrazac (iz „čtetvoroglasa“) koji će oni izvesti u nastavku časa;
- sa svakom grupom pojedinačno provježba;
- zatim vježba sa dvije po dvije grupe (različito ih kombinuje), dok svi ne savladaju svoje i budu spremni za zajedničko muziciranje;
- nastavnik stalno diriguje;
- kad usaglase ritam (npr., poslije 2–3 zajednička izvođenja), nastavnik u tom ritmu počinje da pjeva neku poznatu pjesmu, može biti bilo kojeg žanra;
- učenici prihvataju pjesmu i svi je zajedno melo-ritmički, vokalno-instrumentalno izvode.

Pošto neće biti vremena na času, nastavnik iz ove aktivnosti može da zada učenicima domaći zadatak, s pitanjima o tome šta je sve ova radionica pokazala (kako je bilo na početku, zašto je prvobitna partitura bila potpuno disharmonična, kako je došlo do stvaranja reda u muzici, kojim redom su se razvili muzički elementi i sl.).

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- obrazloži teorije o nastanku muzike;
- zna u kakvim je društvenim okolnostima nastala muzika u praistoriji, a u kakvim se takva zadržala do danas (plemena);
- uporedi karakter muzike praistorije i danas.

Muzika starih robovlasničkih civilizacija (2)

NASTAVNE JEDINICE:

- Muzika starih robovlasničkih civilizacija
- Muze pjevaju bogovima...

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike ovog perioda;
- uočava karakteristike različitih vrsta instrumenata;
- poznaje filozofsko tumačenje muzike u Grčkoj;
- zna najpoznatija nalazišta antičke kulture u Crnoj Gori.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- društveno-istorijske okolnosti u kojima se razvijala muzika ovog perioda;
- muzika starih civilizacija – različiti tretman i karakter muzike;
- muzika u Crnoj Gori.

AKTIVNOSTI UČENJA:

Kako u ovom dijelu nema zvučnih primjera, nastavnik može dati domaće zadatke vezano za:

- grčke mitove ili psalme, npr., da pronađu i pročitaju po jedan i na sljedećem času ga komentarišu: o čemu govore, koliko su danas aktuelne i primjenljive mudrosti koje sadrže i sl. (korelacija sa književnošću);
- likovne primere, koji svjedoče o tretmanu umjetnosti po civilizacijama (korelacija sa likovnom umjetnošću);
- ostatke antičke kulture u sredini u kojoj žive.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- analizirajući likovne i književne primjere opiše karakteristike umjetnosti ovog perioda;
- pronađe sličnosti i razlike u muzičkoj kulturi starih civilizacija;
- izvede zaključke o zajedničkim elementima;
- objasni zašto se Grčka smatra kolijevkom evropske kulture i civilizacije;
- analizira aktuelnost i primjenljivost Platonovih izreka danas.

Muzika u srednjem vijeku (2)

Od ovog perioda imamo zvučne ilustracije, prema kojima se može koncipirati čas u obradi bilo kog stila, pravca i sl.

PRIJEDLOG PLANA ČASA:

I dio: - Početi zvučnim primjerom ili preko likovnog primjera (može i oboje) iz prethodnog stilskog razdoblja. Na taj način nastavnik može ustanoviti i stepen znanja učenika o tom periodu. Nekom od metoda aktivne nastave, korelacijom sa drugim predmetima i sl. može nagovijestiti novu nastavnu jedinicu. Preporučuje se da nastavnik svojim potpitanjima pravilno usmjerava učenike u ovom kao i ostalim djelovima časa.

II dio: - Početi zvučnim primjerom, koji se može sagledati prema različitim odlikama (kvalitetima): izvođačkom sastavu, sadržaju, temi, karakteru, melo-ritmičkoj građi i sl. Preko

toga učenici treba da prepoznaju i definišu karakteristike stila, originalnost i izražajnost kompozitora, ali i epohe o kojoj će se govoriti.

Kod obrade određenog perioda treba izbjegavati suvoparno nabranje činjenica (godine, broj djela...). Uvijek je bolje ispričati zanimljivu anegdodu, priču i sl. iz života stvaralaca, pogotovo ako imaju veze sa slušanim djelom.

III dio: - Rezime, kroz zajedničku aktivnost nastavnika i učenika.

NASTAVNE JEDINICE:

- Duhovna muzika
- Svjetovna muzika

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike ovog perioda;
- zna šta je „viteška umjetnost“;
- prepoznaje različite načine izvođenja muzike u ovom periodu;
- zna elemente muzičke teorije;
- razumije ulogu instrumenata;
- zna najznačajnije predstavnike.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- društvenoistorijske okolnosti u kojima se razvijala muzika ovog perioda;
- muzika u okviru zapadne crkve;
- muzika u okviru istočne crkve;
- notno pismo;
- muzički oblici;
- svjetovna muzika;
- instrumenti;
- predstavnici;
- srednjovjekovna muzika na našim prostorima.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Slušajući na času zvučne primjere muzike zapadne i istočne crkve, učenici treba da uoče sličnosti i razlike između njih po: izvođačkom sastavu, temi, jeziku, karakteru i sl.

- Učenici treba da iz Udžbenika pročitaju pravilnik o putujućim muzičarima, analiziraju ga i zaključite po čemu se zahtjevi razlikuju od onih koji se stavljaju pred muzičare danas.
- Nastavnik može dati domaći zadatak vezan za srednjovjekovno likovno ili književno stvaralaštvo, s ciljem da učenici uporede i povežu njihove karakteristike s muzičkim.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- slušno prepoznaje primjere muzike zapadne i istočne crkve;
- analizirajući likovne i književne primjere, opiše karakteristike umjetnosti ovog perioda;
- odredi odlike muzike zapadne i istočne crkve;
- objasni ulogu putujućih muzičara;
- shvati značaj i ulogu crkve u razvoju društva uopšte;
- objasni u kakvim se okolnostima i prilikama razvijala i izvodila muzika na našim prostorima.

Renesansa (1)

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike ovog perioda;
- definiše vokalne oblike duhovne i svjetovne renesansne muzike;
- zna karakteristike različitih vrsta instrumenata;
- zna najznačajnije predstavnike.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- društveno-istorijske okolnosti u kojima se razvijala muzika ovog perioda;
- stilske karakteristike renesanse;
- muzički oblici;
- instrumenti;
- muzička teorija i štampa;
- predstavnici.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Na ovom času treba ponoviti zvučni primjer *Kirie* iz *Mise de Notr dam* G. de Mašoa, a zatim slušati *Kirie* iz *Mise pape Marćela* Palestrine, s ciljem da uoče razliku istog muzičkog oblika u srednjem vijeku i renesansi (po karakteru, zvučnoj boji i sl.).
- Nastavnik može organizovati grupni rad, npr., metodom *prezentacija učenika*, o renesansi uopšte (jedna grupa obrađuje slikarstvo renesanse, druga svjetovnu muziku, treća teoriju i štampu, četvrta arhitekturu...), kako bi sagledali stilski period u cjelini.
- Nastavnik može dati domaći zadatak o počecima štampanja i upotrebi štampe u ostalim oblastima života (knjige, grafika...).

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- slušno razlikuje duhovnu muziku srednjeg vijeka i renesanse;
- definiše društveno-istorijske okolnosti koje su dovele do humanizma i renesanse;
- poznaje opšte stilske karakteristike renesanse;
- objasni sličnosti i razlike gregorijanskog i protestantskog korala;
- poznaje osnove muzičke teorije.

Barok (3)

NASTAVNE JEDINICE:

- Opera
- Instrumentalna muzika
- Duhovna muzika
- Velikani baroka

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike ovog perioda;
- navede najznačajnije oblike barokne instrumentalne i vokalno-instrumentalne muzike;

-
- uočava karakteristike različitih vrsta instrumenata;
  - zna karakteristike seria i bufo opere;
  - zna šta su: libreto, uvertira, arija i rečitativ;
  - zna elemente muzičke teorije, koji su doveli do oblikovanja partiture;
  - zna najznačajnije predstavnike.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- društveno-istorijske okolnosti u kojima se razvijala muzika ovog perioda;
- stilske karakteristike baroka;
- nastanak i razvoj opere;
- duhovna muzika;
- instrumentalna muzika;
- instrumenti;
- predstavnici.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Slušajući zvučne primjere iz opera, učenici:
  - treba da analiziraju i zaključe: kakva je uloga slušane arije u tom činu, kakav je odnos glasa i orkestra i sl.;
  - mogu da zamisle scenu dok se arija izvodi i to izraze crtežom ili usmeno.
- Učenici treba da slušaju Bahova djela na času, ili to može biti domaći zadatak, s ciljem da shvate mogućnosti instrumenata, Bahove izvođačke sposobnosti, ali i dubinu i snagu emocija koje je unosio u djela.

Obje predložene aktivnosti mogu se realizovati kroz grupni rad.

- Nastavnik može dati domaći zadatak da istraže u kojim je filmovima, TV emisijama i sl. korišćena barokna muzika.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA)

Učenik treba da:

- slušanjem prepoznaje razlike između muzike renesanse i muzike baroka;
- poznaje opšte stilske karakteristike baroka;
- objasni u kakvim je društveno-političkim okolnostima nastala i razvijala se opera;
- objasni zašto je opera složeno umjetničko djelo;
- opiše razvoj klavira i gudačkih instrumenata;
- razumije nastanak monumentalnih djela crkvene muzike kroz proces reformacije i kontrareformacije crkve;

-
- zna u čemu je Bahov značaj za razvoj muzike;
  - uporedi značaj i popularnost opere u baroku i danas.

Rokoko (1)

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike ovog perioda;
- razumije razloge nastanka i osnovne principe Glukove reforme opere;
- razumije značaj čembalista i manhajmske škole za dalji razvoj orkestra i instrumentalne muzike;

SADRŽAJI PROGRAMA:

- društveno-istorijske okolnosti u kojima se razvijala muzika ovog perioda;
- stilske karakteristike rokokoja;
- glukova reforma opere;
- čembalisti;
- manhajmska škola.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Slušajući Skarlatijevu sonatu, učenici treba da zapaze i komentarišu karakter rokokoja (virtuoznost, dekorativnost); mogu se pogledati i likovni primjeri (korelacija sa likovnom umjetnošću), s ciljem da se iste karakteristike pronađu i na njima.
- Slušajući ponovo neku od arija iz baroka i ariju Orfeja iz Glukove opere, učenici treba da zapaze i komentarišu razlike u načinu pjevanja, izražajnosti teksta, muzičkom jeziku i karakteru.
- Kako se završetak obrade ove podteme poklapa sa krajem polugodišta, umjesto klasične sistematizacije gradiva nastavnik može osmisliti kviz, test ili fonotest.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- slušanjem prepozna arije iz ozbiljne (seria) i komične (bufo) opere;

-
- prepoznaje sličnosti, ali i razlikuje umjetnost baroka i rokoko;
  - poznaje opšte stilske karakteristike rokoko.

Klasicizam (2)

NASTAVNE JEDINICE:

- Bečki klasici

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike ovog perioda;
- zna osnovne karakteristike cikličnih formi klasicizma;
- zna najvažnije podatke o životu i djelu bečkih klasika;

SADRŽAJI PROGRAMA:

- društveno-istorijske okolnosti u kojima se razvijala muzika ovog perioda;
- stilske karakteristike klasicizma;
- ciklične forme;
- razvoj orkestra;
- predstavnici.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Za klasicizam je predviđeno 12 zvučnih primjera, koji se mogu slušati na različite načine, npr:
  - samo simfonije, radi analize tog muzičkog oblika;
  - različita djela, sa ciljem analize: izvođačkog sastava, broja izvođača, karaktera i funkcije slušanog stava i sl.;
  - djela jednog po jednog kompozitora, radi analize:
    1. izvođačkog sastava i odnosa solista – orkestar (Hajdn);
    2. različitog karaktera djela – od podrugljivog Figarovog opisa vojničkog života do beskrajne tuge u *Lakrimozi* (Mocart);
    3. promjena u sonati i simfoniji (Betoven).

-
- Nastavnik može dati domaće zadatke na sljedeće teme:
    - koristeći citate iz udžbenika i literaturu po želji, učenici treba da analiziraju i povežu društvene okolnosti, životne puteve i stvaralaštvo Hajdna, Mocarta i Betovena; iz toga mogu zaključiti šta je najviše uticalo na formiranje njihovih ličnosti i stvaralaštva (korelacija sa psihologijom);
    - o kojim bečkim klasicima su snimljeni filmovi;
    - ko su Bečki dječaci;
    - tretman simfonijskog orkestra danas u muzici uopšte.
  - Ako u školi postoji mogućnost, odgledati jedan od filmova o bečkim klasicima; iz te aktivnosti nastavnik može zadati esej ili referat.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- slušanjem prepoznaje najpoznatije kompozicije Mocarta i Betovena;
- poznaje opšte stilske karakteristike klasicizma;
- razlikuje osobine muzičkog klasicizma;
- uoči sličnosti i razlike u muzičkom stvaralaštvu Hajdna, Mocarta i Betovena;
- razumije uticaj bečkih klasika na dalji razvoj muzičke umjetnosti.

Romantizam (3–4)

NASTAVNE JEDINICE:

- Muzičke forme
- Progovorio je nacionalni duh
- U Crnoj Gori

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike ovog perioda;
- zna osnovne karakteristike malih formi romantizma;
- zna obilježja programske i apsolutne muzike;
- zna šta je balet;
- navede razlike između opere i operete;
- razlikuje plesni i stilizovani valcer;
- zna šta je folklor;

- uočava karakteristike različitih vrsta muzičko-scenskih djela;
- zna u kakvim uslovima je stvarana muzika u Crnoj Gori.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- društveno-istorijske okolnosti u kojima se razvijala muzika ovog perioda;
- stilske karakteristike romantizma;
- male forme;
- razvoj nacionalnih škola;
- reforme opere;
- valcer;
- balet;
- romantizam u Crnoj Gori;
- predstavnici.

AKTIVNOSTI UČENJA:

Iako je za romantizam predviđeno tri ili četiri časa, gotovo je nemoguće očekivati da se odsluša svih 25 predviđenih numera. Zato nastavnik treba da napravi selekciju numera koje će se slušati na času i onih koje će učenici slušati kod kuće s konkretnim ciljem i zadatkom. U tom odabiru, nastavniku mogu pomoći pitanja i teme za razgovor iz Udžbenika (str. 83). Npr., pitanja br. 1, 2, 3 i 6 realizovati na času, a br. 4, 5 i 11 dati za domaći zadatak.

Slijedi nekoliko prijedloga za obradu zvučnih primjera:

1. Trijumfalni i Radecki marš – učenici analiziraju kojim muzičkim sredstvima je opisana pobjeda
2. Bauk – može se dati kao domaći zadatak da pronađu tekst (korelacija sa književnošću) i po njemu analiziraju zvučni primjer, da bi zaključili koja muzička sredstva je koristio Šubert da bi izrazio: očaj roditelja koji kroz olujnu noć nosi bolesno dijete, vilinskog kralja (bauka) koji se djetetu u bunilu priviđa, topot konja i sl. Ovo može biti primjer i za programsku muziku.
Kad se bude radila zabavna muzika (četvrto tromjesečje), mogu se opet slušati Bauk i Ave Maria, ali s ciljem da učenici ustanove kakve su se promjene desile na polju solo-pjesme (izvođački sastav, odnos glas–instrumentalna pratnja, odnos melodija–tekst, sadržaj, tema...).
3. Arije iz opera i operete Slijepi miš – upoređuju, pronalaze sličnosti i razlike.
4. Odlomci iz baleta – prije slušanja učenici treba da pročitaju iz Udžbenika sadržaj baleta Labudovo jezero. Bilo bi još bolje povesti đake na baletsku

predstavu ili da u školi odgledaju video-snimak, da bi mogli komentarisati: odnos muzike i dramske radnje, ulogu pokreta u tumačenju emocionalnog stanja likova i sl.

5. Šopenova djela – učenici komentarišu izrazitu emocionalnost, pesimistički odnos prema svijetu i životu, lični doživljaj vremena u kojem je živio i sl. Može se dati i domaći zadatak da pronađu slične umjetničke prirode u drugim umjetnostima (korelacija sa književnošću i likovnom umjetnošću).
6. Slike sa izložbe – primjer za sintezu umjetnosti; u toku slušanja učenici mogu i likovno ili šematski prikazati svoj doživljaj dva Jevrejina.
7. Primjeri sa folklornim elementima – slušanjem na času učenici mogu pogađati čiji folklor je korišćen (kog naroda, etničke grupe, iz koje države i sl.). Drugi način za obradu ovih primjera je pitanje br. 4 u Udžbeniku (str. 83), na času ili kao domaći zadatak.
8. Kapris – učenici razgovaraju o virtuoznosti, ali i naglašenom emotivnom stanju; mogu uporediti sa Šopenom.
9. Liturgija – poslije slušanja Mokranjčevih primjera, može se napraviti rezime duhovne muzike od V do XX vijeka, sa pitanjima o: izvođačkom sastavu, načinima pjevanja, temama, ulogama soliste i hora i sl.

- Učenicima se može zadati referat (esej i sl.) o razvoju romantičarske muzike u Crnoj Gori; sugerisati da im polazište za istraživanje bude tekst iz Udžbenika *A u Crnoj Gori prvi put...* (str. 139). I ova aktivnost se može dati u formi grupnog rada, gdje bi svaka grupa sagledavala različiti aspekt života i umjetničkog razvoja (npr., društveno-ekonomski uslovi, kompozitori amateri, počeci muzičkog školovanja, muzički oblici, tretman muzike i sl.). Grupama se može dati sloboda izbora u načinu realizacije i prezentacije rada.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- slušanjem prepoznaje uticaj ili korišćenje folkloru u djelima umjetničke muzike;
- slušanjem prepoznaje neka od najpoznatijih djela romantizma;
- poznaje opšte stilske karakteristike romantizma;
- razumije pojavu i značaj nacionalnih škola;
- razlikuje oblike i tipove pjesama u romantizmu i danas;
- objasni pojam folkloru i definiše elemente materijalne i duhovne kulture;
- razumije i poveže muzički folklor sa mentalitetom naroda.

Verizam (1)

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike ovog perioda;
- zna najvažnije predstavnike i njihova djela.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- stilske karakteristike verizma;
- predstavnici;
- poznata djela.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Prije slušanja arije iz opere *Pajaci*, nastavnik može reći učenicima kako je Leonkavallo ovu priču pronašao u novinama, takozvanoj žutoj štampi, o istinitom događaju u kojem je muž ubio svoju ženu i njenog ljubavnika.

U ovoj ariji Kanio pjeva o svojoj nesreći jer ga je voljena žena prevarila, a ne može da pokaže svoja prava osjećanja jer je pajac i mora svojim nastupom da zasmijava publiku.

- Prije slušanja arija iz opere *Karmen*, učenici treba da pročitaju libreto iz Udžbenika.

Poslije saslušanih arija, može se (na nivou odjeljenja ili grupa) razgovarati o:

- liku i karakteru Karmen;
- društvenim uslovima koji su uticali na njene postupke.
- Analizirajući stanje u društvu, u svojoj školi ili sredini, učenici mogu zaključiti postoji li danas tzv. „sindrom Karmen“ (mlade, lijepe djevojke, nezadovoljne svojim životom, ne biraju sredstva da ga promijene i žive lagodnije).
- Nastavnik može dati domaći zadatak da učenici istraže koja su umjetnička djela tokom XX vijeka nastala na temelju opere Karmen.
- Kako se završetak obrade ove pod teme poklapa s krajem trećeg tromjesečja, nastavnik može dati test rezimea opere od baroka do kraja XIX vijeka, s pitanjima o: izvođačkom sastavu, tretmanu muzičkih elemenata, stilskim karakteristikama, odnosu glas–orkestar i sl.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- poznaje opšte stilske karakteristike verizma (realizma);
- pronade i opiše sličnosti i razlike između umjetnosti romantizma i verizma (realizma) uopšte;
- zaključi kakvi su karakteri likova bili zanimljivi kompozitorima verizma i zašto;
- analizirajući stanje u društvu u svojoj školi ili sredini, zaključi da li bi danas teme iz ovih opera bile zanimljive i inspiracija umjetnicima.

Impresionizam (1–2)

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike ovog perioda;
- uočava novine u Debisijevoj i Ravelovoj muzici.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- društveno-istorijske okolnosti u kojima se razvijala muzika ovog perioda;
- predstavnici.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Prije slušanja Debisijevog djela *Potonula katedrala*, nastavnik može ispričati učenicima legendu iz Bretanje o potonulom gradu Is, njegovoj katedrali koja ponekad, u zoru, izroni iz vode; tada se čuju zvuci zvona i pjevanje sveštenika. Zvuk se razliježe iznad vode, onda se stišava i katedrala opet tone u dubinu. Na ovom primjeru učenici mogu uočiti:
  - šta može biti impresija (tema) muzičkog djela;
  - kojim muzičkim sredstvima može biti oslikana (zvučno dočaravanje, nijansiranje zvuka);
  - kakav je odnos zvuka prema vanmuzičkom sadržaju (ovako obnavljaju i programsku muziku).
- Ako nastavnik predvidi jedan čas za impresionizam, onda će Ravelov *Bolero* učenici poslušati samo kao ilustraciju. Ako odluči da *Bolero* posluži kao primjer

kreativnog izražavanja (*Naslikaću ovu muziku*), onda će se slušati djelo u cjelini, a ta aktivnost realizovati na drugom času.

- Nastavnik može dati domaći zadatak vezan za likovnu umjetnost impresionizma, s ciljem da uporede i povežu njene karakteristike sa muzičkim.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- slušanjem odredi osobine muzičkog impresionizma;
- poznaje opšte stilske karakteristike impresionizma;
- likovno osmisli svoju muzičku impresiju.

Muzika XX vijeka (2)

NASTAVNE JEDINICE:

- „Vjernost“ tradiciji
- Nove tendencije
- Predstavnici muzike XX vijeka
- Na južnoslovenskim prostorima

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike ovog perioda;
- poznaje najvažnije umjetničke pravce i pojave XX vijeka;
- poznaje različite muzičke žanrove;
- razlikuje vokalne, instrumentalne i vokalno-instrumentalne sastave u savremenoj muzici;
- poznaje (definiše) različite načine stvaranja i izvođenja muzike;
- uočava karakteristike različitih vrsta instrumenata;
- opiše muzičko-scenske oblike.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- društveno-istorijske okolnosti u kojima se razvijala muzika ovog perioda;

- različite tendencije u razvoju muzike;
- muzički pravci;
- muzika na južnoslovenskim prostorima;
- muzika u Crnoj Gori;
- predstavnici.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Kao kod obrade klasicizma i romantizma, ni ovdje se ne moraju na času odslušati sve predviđene numere. Zato se nastavniku predlaže da napravi selekciju numera za slušanje na času i onih koje će učenici slušati kod kuće s konkretnim ciljem i zadatkom. U tom odabiru, nastavnik se može osloniti na pitanja i teme za razgovor iz Udžbenika (str. 111). Npr., pitanja br. 2 i 3 dati za domaći zadatak.

Slijedi nekoliko prijedloga za obradu zvučnih primjera:

1. Nastavnik podijeli učenike u 4 grupe; svi zajedno poslušaju redom prva četiri primjera iz Udžbenika i upoređuju ih. Svaka grupa dobije različiti zadatak, npr., jedna da ih razvrsta po izvođačkom sastavu, druga po muzičkom pravcu, treća po muzičkom obliku, četvrta po karakteru i sl.
  2. Slična aktivnost može se realizovati i s ostalih 5 predviđenih numera, ali s drugačijim ciljevima, npr:
    - odakle potiče inspiracija za ta djela,
    - u kom segmentu muzičkog izražavanja su kompozitori raskinuli sa tradicijom, a u čemu su joj ostali vjerni;
    - kakav je karakter djela i sl.
  3. Mogu se kao cjelina slušati djela crnogorskih umjetnika, a iz toga zadati domaći zadaci, npr. da učenici istraže: ko je Emil Sioranu, zašto u ovom Mirkovićevom djelu ima rumunskog folklora, šta je tevba, čime je bio inspirisan Perunović kad je ovo djelo komponovao i sl.
- Na osnovu slušanih primjera muzike XX vijeka, nastavnik može osmisliti fonotest sada ili kad završi obradu nastavnih jedinica *Džez* i *Zabavna muzika*.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- slušanjem prepoznaje različite muzičke forme;
- slušanjem prepoznaje muziku različitih žanrova;
- poznaje opšte stilske karakteristike umjetnosti XX vijeka;

-
- razumije kakve su okolnosti uticale na heterogenost muzike;
  - analizira muzičku kulturu u Crnoj Gori – objasni značaj i ulogu institucija i manifestacija za razvoj muzike.

Džez i zabavna muzika (2)

NASTAVNE JEDINICE:

- Džez
- Zabavna muzika

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike džez muzike;
- zna šta je improvizacija;
- zna osnovne karakteristike zabavne muzike;
- uočava kombinacije različitih vrsta instrumenata koji se u njima koriste.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- društveno-istorijske okolnosti u kojima se razvijala muzika ovih žanrova;
- razvoj i vrste džeza;
- razvoj i vrste zabavne muzike;
- šlager;
- najznačajniji predstavnici muzike ovih žanrova.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Uz pomoć nastavnika učenici mogu da nauče da pjevaju ariju *Summertime* iz Udžbenika; preko nje mogu razgovarati i o bluzu, analizirati melodiju, tekst i tonalitet (zašto je u d-molu).
- Nastavnik može dati i domaće zadatke o sljedećim temama:
  - šta izbor tonaliteta znači za jednu kompoziciju;
  - koja su popularna muzička djela napisana u d-molu;
  - kakav je tretman zabavne muzike danas;
  - o kojim džez muzičarima, grupama i pjevačima zabavne muzike su snimljeni filmovi.

-
- Učenici mogu napraviti anketu u okviru svog odjeljenja na temu: Koju vrstu muzike slušaš i zašto.
  - Ako postoji mogućnost, učenici mogu osmisliti susrete sa muzičarima iz svoje sredine.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- slušanjem prepoznaje kompozicije džez i zabavne muzike;
- slušanjem prepoznaje elemente džez u Geršvinovim djelima;
- poznaje istorijski razvoj džez i zabavne muzike;
- razumije značaj Geršvina za razvoj džez i umjetničke muzike;
- razumije u čemu je tajna tolike popularnosti rok muzike;
- analizira tretman muzike ovih žanrova danas – kritički osvrt.

Muzika kao primijenjena umjetnost (1)

NASTAVNE JEDINICE:

- Muzika u filmu

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike muzike kao primijenjene umjetnosti;
- prepoznaje različite mogućnosti primjene muzike;
- zna šta je mjuzikl;
- definiše sličnosti i razlike između opere, operete i mjuzikla.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- muzika u pozorištu;
- muzika u filmu;
- muzika na radiju i televiziji;
- kompozitori;
- šlageri.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- U okviru ove podteme, najvažnija aktivnost bi trebalo da bude pjevanje. Učenici mogu da nauče neki od šlagera na dva načina: pjevanjem po sluhu uz CD ili pjevanjem po notama, koristeći primjer iz Udžbenika.
- Prije slušanja numera iz mjuzikla *Priča sa zapadne strane*, nastavnik može ispričati da je Bernštajn bio inspirisan čuvenom Šekspirovom dramom *Romeo i Julija*. Iz renesansne Verone, radnju je prebacio u Njujork XX vijeka, a zavađene porodice Montegi i Kapuleti zamijenio grupama mladih Amerikanaca (Mlaznjaci) i Portorikanaca (Ajkule), koje se godinama svađaju oko prevlasti na ulicama zapadnog dijela grada. U centru događanja su ipak Toni, pripadnik Mlaznjaka, i Portorikanka Marija....
- Nastavnik može razgovarati s učenicima ili im dati domaći zadatak na sljedeće teme:
  - Popularni filmski i pozorišni šlageri;
  - Filmovi dobitnici Oskara za muziku;
  - Najkorišćenija djela umjetničke muzike u filmu i pozorištu;
  - Razvoj pozorišta u Crnoj Gori;
  - Razvoj kinematografije u Crnoj Gori.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA).

Učenik treba da:

- nauči da pjeva neki od poznatih šlagera;
- objasni primjenu muzike u drugim umjetnostima i medijima;
- zaključi zašto je primjena muzike u drugim umjetnostima i medijima logična, potrebna i funkcionalna;
- istraži razvoj pozorišta i kinematografije u svojoj sredini i Crnoj Gori uopšte.

Na početku XXI vijeka (1)

NASTAVNE JEDINICE:

- Opera
- Balet
- Koncerti

-
- Festivali
  - Ostali žanrovi
  - Negativne pojave

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna u kojim se smjerovima razvija muzika danas;
- prepozna pozitivne karakteristike muzike svih žanrova;
- prepozna negativne pojave u muzici svih žanrova;
- uočava promjene koje su doživjeli određeni muzički oblici u muzici danas.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- društveno-istorijske okolnosti u kojima se razvija muzika danas;
- tretman muzike danas;
- značaj kulturnih institucija i manifestacija.

AKTIVNOSTI UČENJA:

Ova podtema je zamišljena kao rezime – od cjelokupnog razvoja muzike kroz vjekove, šta i kakvu muziku imamo danas. Koncipirana je u dva pravca: pozitivne i negativne pojave u razvoju muzike. Prema tome treba osmisliti i aktivnosti.

Slijedi nekoliko prijedloga:

1. Učenici osmisle anketu u školi o tome koliko njihovi vršnjaci poznaju razvoj muzike danas.
2. Učenici mogu samostalno da slušaju primjere savremene muzike i analiziraju njen karakter, izvođački sastav, muzičke elemente i sl.
3. Učenici treba da pročitaju *A u Crnoj Gori prvi put..* (str. 139–141) i pogledaju kartu sa obilježenim festivalima (str. 138) u Udžbeniku i zaključite: šta se od bogatog kulturnog nasljeđa zadržalo u Crnoj Gori do danas, šta se razvilo, a šta više ne postoji?
4. Učenici s nastavnikom mogu posjetiti koncert umjetničke, kvalitetne zabavne ili džez muzike u svojoj sredini. Na taj način može se realizovati i dio obaveznih izbornih sadržaja.

5. Na času osmisлити debatu ili raspravu o devijacijama koje je muzika doživjela posljednjih decenija XX vijeka do danas – kritički osvrt, sociološka analiza (kako je do toga došlo, gdje su uzroci i sl.).

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- shvati društveno-politički uticaj na razvoj muzike danas;
- objasni značaj i ulogu institucija, medija, manifestacija i pojedinaca za dalji razvoj muzike i društva uopšte;
- analizira muzičku kulturu u Crnoj Gori danas.

Tema br. 5: Savremena muzička tehnologija i elektronska muzika

PREDLOŽENI BROJ ČASOVA: 3

Ova tema je u Udžbeniku obrađena u okviru 3 oblasti:

1. *Muzika XX vijeka* (str. 93–97) kao nastavna jedinica u kojoj se govori o: elektronskim instrumentima, novoj notaciji, novim postupcima u komponovanju i vezi elektronske muzike s ostalim žanrovima;
2. *Muzika kao primijenjena umjetnost* na radiju i televiziji (str. 124–125);
3. *Na početku XXI vijeka*, u okviru nastavne jedinice *Ostali žanrovi* (str. 134).

Može se realizovati u okviru njih, ili integralno.

CILJEVI:

Učenik treba da:

- zna osnovne karakteristike elektronske muzike;
- opiše način stvaranja elektronske muzike;
- prepozna i opiše električne i elektronske instrumente;
- prepozna i razlikuje pozitivne i negativne uticaje medija;
- prepoznaje uticaj i značaj nauke za razvoj ove oblasti.

SADRŽAJI PROGRAMA:

- električni i elektronski instrumenti;
- elektronska muzika;
- nova notacija;
- konkretna muzika;
- mediji;
- računarski programi.

AKTIVNOSTI UČENJA:

- Nastavnik može čas početi sa zvučnim primjerom i pustiti učenike da ga komentarišu kako hoće (metoda brainstorming), uz pitanje: po čemu se ovaj zvuk razlikuje

od dosada slušanih? Na osnovu toga, razgovor usmjeriti na nove mogućnosti, metode i postupke koje je donijela ova vrsta muzike.

- Nastavnik podijeli odjeljenje na grupe i svakoj od njih zada domaći zadatak: da odgledaju ili odslušaju različitu radio ili TV emisiju. Na sljedećem času učenici prvo razmjenjuju svoja zapažanja unutar grupe, zatim predstavnik grupe saopštava njihove zajedničke zaključke o toj emisiji pred odjeljenjem. Na kraju saopštavaju pojedinačno (ko želi) oko kojih stavova su imali najviše diskusija unutar svojih grupa. To bi trebalo da im pokaže da su svi različiti konzumenti medijskih programa i da ih uvede u diskusiju o: vrsti i kvalitetu programa, uticaju medija na društvo i kolektivnu svijest i sl.
- Učenici mogu osmisliti anketu u okviru svog razreda ili škole o tome koliko gledaju televiziju i slušaju radio; pitanja sami koncipiraju; nastavnik sugerije da iz pitanja treba saznati:
  - koliko vremena provode gledajući TV program ili slušajući radio;
  - da li su aktivni ili pasivni gledaoci i slušaoci;
  - koje su im omiljene vrste emisija;
  - koliko mediji utiču na formiranje njihovih stavova i ukusa.
- Učenici sa nastavnikom mogu posjetiti lokalnu radio ili TV stanicu, gdje bi se upoznali sa pripremom, realizacijom i emitovanjem muzičkih emisija. Na taj način može se realizovati i dio obaveznih izbornih sadržaja.

ISHODI PROGRAMA (OČEKIVANA ZNANJA):

Učenik treba da:

- zaključi u kojim su segmentima povezane muzika i tehnologija;
- poveže znanja iz fizike, informatike i muzike, pa kreira rad (djelo) na računaru;
- razumije i analizira ulogu muzike u medijima;
- formira kritički odnos prema uticaju medija na formiranje stavova i ukusa.

PRILOZI

Prilog 1:

Metode (tehnike) aktivne nastave

METODE KOJE NE ZAHTIJEVAJU PRIPREMLJENI MATERIJAL

1. Podučavanje postavljanjem pitanja

Umjesto da predaje lekciju, nastavnik počne razgovor o temi tako što postavlja učenicima pitanja koja će ih navesti na ono što želi da predaje. Učenici mogu raditi u parovima ili malim grupama (*zujanje u grupama*) da bi odgovorili na jedno ili više postavljenih pitanja. Oni međusobno diskutuju na zadatu temu, odlučuju i odgovaraju na pitanja u ograničenom vremenskom intervalu.

Tokom rada nastavnik treba da:

- se uvjeri da u svakoj grupi ima 1 učenik koji bilježi ideje svoje grupe;
- provjerava je li pažnja svih učenika u grupi usmjerena na zadatak;
- provjerava kvalitet njihovog rada pregledom bilježenih sadržaja;
- provjeri je li im potrebno više vremena;
- svakoj grupi da jednake mogućnosti da izloži svoje ideje;
- zapiše dobre ideje na tabli i komentariše ih;
- dozvoli cijelom odjeljenju diskusiju, dok se ne dobiju zajednički odgovori;
- na te zajedničke odgovore doda sve što nedostaje i tako oblikuje lekciju, tj. određenu temu kao smisaonu cjelinu.

Napomena: U realizaciji bilo koje metode nastavnik formira grupe učenika različitih mogućnosti, iskustva, pola itd. Ne preporučuje se formiranje grupe od bliskih prijatelja, jer se pokazalo kao kontraproduktivno.

2. Brainstorming (Oluja misli)

Ova metoda je pogodna za početak časa, dinamična je, uključuje sve učenike i dobra je vježba kod pronalaženja različitih mogućnosti.

Nastavnik treba da:

- na početku časa jasno postavi temu postavljajući jedno ili više pitanja;
- da učenicima 2–3 minuta da razmisle o zadatoj temi;
- traži od učenika da iznesu što više ideja (važna je količina, a ne kvalitet ideja), ne kritikujući ih;
- ispiše sve odgovore na tabli, svrstavajući ih u grupe ako je potrebno;
- zajedno sa učenicima analizira ideje i pokušava na najbolji način naći rješenja za sve prijedloge.

METODE KOJE ZAHTJEVAJU PRIPREMLJENI MATERIJAL

Ove metode zahtijevaju od učenika da razumiju unaprijed pripremljeni tekst, video ili audio snimke i druge materijale, i da sami shvate njihov smisao. Dobro osmišljene aktivnosti će dovesti do boljeg razumijevanja, pamćenja i angažovanosti učenika nego što bi to postigao nastavnik konvencionalnom pričom. Međutim, nije dovoljno dati učenicima da pogledaju materijal i da nešto pribilježe iz njega. Učenje zahtijeva aktivnost primjene koja prevazilazi informaciju datu u materijalima. To znači da pitanja treba da budu postavljena tako da se možemo uvjeriti da su učenici zaista proučili materijal i razumjeli ga.

3. Grupna slagalica

Ova metoda je dobra za obradu novih sadržaja, produbljivanje znanja, razvijanje sposobnosti diskutovanja i uvažavanja mišljenja sagovornika.

Nastavnik treba da:

- pripremi materijal na kojem je nastavni sadržaj (tema, jedinica) podijeljen u tri ili četiri cjeline;
- za svaku cjelinu odredi i napravi određeni simbol, boju ili slično;
- prema tome podijeli odjeljenje na tri ili četiri grupe.

Postupak:

- Svaki učenik obrađuje jednu cjelinu.
- Učenici iz različitih grupa koji obrađuju istu cjelinu sastaju se, diskutuju i donose zaključke.
- Vraćaju se u svoje grupe i predstavljaju svoju cjelinu
- Zapažaju zajedničke karakteristike i povezuju sve cjeline u zadati nastavni sadržaj (temu, jedinicu).

4. Transformacija

Ova metoda se može realizovati individualno ili grupno.

Postupak:

- Učenicima je dat tekst (sadržaj) u jednom, a od njih se zahtijeva da ga predstave u drugom formatu. Na primjer: Tekst o ..... napisati kao novinski izvještaj, sadržaj za radio ili TV emisiju, predstaviti ga kao hronološki izvještaj...

5. Vršnjaci objašnjavaju

Postupak:

- Učenici su podijeljeni u parove i data su im dva srodna teksta o temama koje nijesu do tada učili ili isti tekst (video snimak...), ali da razmatraju njegove različite aspekte.
- Svaki učenik objašnjava svoju temu partneru koji mu postavlja pitanja sve dok je sam ne shvati i ne nauči.
- Par radi zajedno na obje teme (oba aspekta).
- Nastavnik postavlja pitanja koja će učenicima pokazati da li su dobro shvatili zadatak temu.

6. Prezentacija učenika

Ova metoda je pogodna za sve teme koje se mogu izdijeliti na podteme.

Postupak:

- Učenici u grupama pripremaju prezentaciju na zadatak temu.
- Nastavnik podijeli temu na tri ili četiri podteme, i svakoj grupi da po jednu.

Prijedlog: Ne treba reći učenicima koja je njihova podtema dok ne prouče temu kao cjelinu, da bi nastavnik bio siguran da se nijesu posvetili samo svojoj podtemi.

- Učenici proučavaju materijal na način koji im najviše odgovara.
- Svaka grupa prezentuje svoju podtemu.
- Zajedno sa nastavnikom donose zaključke o temi kao cjelini.

7. Rezimiranje/sumiranje

Ova metoda je pogodna za kraj časa, završetak obrade jednog poglavlja i sl.

Postupak:

- Učenici rade u parovima i treba da rezimiraju ključne tačke u datom dijelu gradiva, izražavajući ih što je moguće kraće i jasnije.

Prethodne metode mogu biti koristan uvod u ovu metodu.

8. Akademska polemika – metoda kooperativnog učenja

Ova metoda je pogodna za teme gdje postoje dva različita (konfliktna) stava.

Postupak:

- Nastavnik podijeli odjeljenje na dvije grupe.
- Učenicima se dodijeli jedan stav i, ako je potrebno, da im se materijal koji to objašnjava. Oni istražuju i pripremaju argumente kojim će podržati svoj stav.
- Učenici se organizuju u manje grupe s istim stavom i raspravljaju.
- Izlažu na najubjedljiviji način svoje argumente.
- Otvara se rasprava u kojoj obje strane naizmjenično zastupaju svoje stavove argumentovano i argumentima pobijaju suprotni stav.
- Iznenada nastavnik kaže učenicima da promijene strane i predstave suprotni stav onoliko precizno, potpuno i ubjedljivo koliko mogu. Tako će najbolje procijeniti koliko su pažljivo slušali jedni druge.

Napomena: Nastavnik može na početku da kaže učenicima da će u jednom trenutku promijeniti stranu, ako procijeni da će tako pažljivije slušati jedni druge.

- Učenici prestaju da zastupaju prvi stav i pokušaju na nivou odjeljenja da usaglase argumente oba, kako bi ih integrisali u temu.

9. Grudva snijega

Postupak:

- Učenicima su dati materijali o određenoj temi koju treba da nauče, kao i papiri s pitanjima, koja treba da budu zahtjevnija od puke reprodukcije odgovora iz materijala.
- Učenici rade samostalno.

Napomena: Sugerisati učenicima da je možda bolje prvo pročitati pitanja, jer im to može probuditi radoznalost i usmjeriti ih na čitanje.

- Učenici se grupišu u parove, upoređuju svoje odgovore na pitanja i sastavljaju najbolji zajednički odgovor.
- Sastavljaju se po dva (može i tri) para i ponavljaju postupak. U okviru grupe se podstiče diskusija i zahtijeva od učenika da opravdaju svoje stavove i odgovore na pitanja, što pospješuje učenje.
- Učenicima se pokažu tačni odgovori sa svim zaključcima i pojašnjenjima, na osnovu kojih sami sebe ocjenjuju.

10. Sličnosti i razlike

Utvrđeno je da uz pomoć pronalaženja sličnosti i razlika učenici poboljšavaju razumijevanje tema i razjasne koncepte koji su zbunjujući ili ih slabo razumiju.

Postupak:

- Učenici se podijele u parove ili manje grupe.
- Podijele im se papiri A3 formata na kojima će napraviti listu stavki sličnosti i razlika između dva koncepta.
- Mogu koristiti i svoje ranije zabilješke da bi ovo uradili.

Prilog 2:

Uvrste zadataka

Test

Korišćenje testova je dobar izbor ako nastavnik želi da na efikasan i objektivan način ispita postignuće učenika, odnosno da prati, vrednuje i ocijeni znanja koja su učenici usvojili, dobije informaciju o tome koliko ih učenici razumiju i uviđaju li njihovu praktičnu vrijednost.

Istovremeno, na taj način, nastavnik kontroliše napredovanje i efekte svog rada i nastave.

Vrste pitanja koja se mogu koristiti u testovima:

PITANJA OTVORENOG TIPA:	PITANJA ZATVORENOG TIPA:												
<p>– dopunjavanja rečenice, tabele...</p> <p>Primjeri:</p> <p>1. Opera je _____ djelo, a izvode ga _____, _____ i _____.</p> <p>2. Dopuni tabelu:</p> <table border="1"><thead><tr><th>OPERA</th><th>KOMPOZITOR</th><th>PERIOD</th></tr></thead><tbody><tr><td><i>Figarova ženidba</i></td><td></td><td></td></tr><tr><td></td><td>Džordž Geršvin</td><td></td></tr><tr><td><i>Aida</i></td><td></td><td>romantizam</td></tr></tbody></table>	OPERA	KOMPOZITOR	PERIOD	<i>Figarova ženidba</i>				Džordž Geršvin		<i>Aida</i>		romantizam	<p>– višestrukog izbora</p> <p>Primjeri:</p> <p>1. Koja je poznata porodica graditelja violina? (Zaokruži slovo ispred tačnog odgovora.)</p> <p>a) Skarlati b) Stradivari</p> <p>c) Stravinski c) Simonuti</p> <p>2. Koji od navedenih instrumenata nije žičani? (Zaokruži slovo ispred tačnog odgovora.)</p> <p>a) klavir b) violončelo</p> <p>c) klavičembalo d) klarinet</p>
OPERA	KOMPOZITOR	PERIOD											
<i>Figarova ženidba</i>													
	Džordž Geršvin												
<i>Aida</i>		romantizam											

PITANJA OTVORENOG TIPA:	PITANJA ZATVORENOG TIPA:								
<p>– kratkog odgovora (1–2 kraće rečenice)</p> <p>Primjeri:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Navedi tri poznate operne kuće u svijetu? 2. Kakvo umjetničko djelo je solo-pjesma? 	<p>– alternativnog izbora (da/ne, tačno/netačno)</p> <p>Primjeri:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zaokruži riječ koja odgovara sljedećoj tvrdnji: <ul style="list-style-type: none"> – <i>Don Žuan</i> je opera koju je komponovao V. A. Mocart u periodu baroka. <p style="text-align: center;">TAČNO NETAČNO</p> – Mocartovo djelo <i>Mala noćna muzika</i> po obliku je gudački kvartet. <p style="text-align: center;">DA NE</p>								
<p>– dužeg odgovora, sa objašnjenjem i argumentima (nekoliko rečenica)</p> <p>Primjeri:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Navedi i objasni sličnosti i razlike između opere i operete? 2. Napiši 3 rečenice u kojima ćeš odgovoriti na 3 pitanja o J. S. Bahu i G. F. Hendlu: <ul style="list-style-type: none"> – U kom stilskom razdoblju su stvarali? – Šta je zajedničko u njihovom stvaralaštvu? – Koji su karakteristični instrumenti na kojima su izvođena njihova djela? 	<p>– povezivanja po različitim kriterijumima (epoha sa predstavnicima, djela sa stvaraocima...)</p> <p>Primjer:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Poveži vrstu instrumenta sa poznatim izvođačem: <table style="width: 100%; border: none;"> <tr> <td style="width: 50%;">1. gitara</td> <td style="width: 50%;">a) Roman Simović</td> </tr> <tr> <td>2. klavir</td> <td>b) Igor Perazić</td> </tr> <tr> <td>3. violina</td> <td>c) Srđan Bulatović</td> </tr> <tr> <td>4. violončelo</td> <td>d) Miloš Karadaglić</td> </tr> </table> 	1. gitara	a) Roman Simović	2. klavir	b) Igor Perazić	3. violina	c) Srđan Bulatović	4. violončelo	d) Miloš Karadaglić
1. gitara	a) Roman Simović								
2. klavir	b) Igor Perazić								
3. violina	c) Srđan Bulatović								
4. violončelo	d) Miloš Karadaglić								
	<p>– ređanja različitih elemenata (epohe, muzički oblici, instrumenti, djela...)</p> <p>Primjeri:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Poređaj djela po periodu nastanka: <ol style="list-style-type: none"> a) <i>Tevba</i> b) <i>Mala noćna muzika</i> c) <i>Labudovo jezero</i> d) <i>Misa de Notr Dam</i> 2. Poređaj po hronološkom redu sljedeće umjetničke stilove: <ol style="list-style-type: none"> a) ekspresionizam b) renesansa c) romantizam d) barok 								

Fonotest

S obzirom na to da su osnovni ciljevi nastave Muzičke umjetnosti da učenici steknu naviku da slušaju kvalitetna muzička djela, razviju sposobnost estetskog doživljaja muzike i na taj način postanu obrazovani slušaoci i ljubitelji muzike, fonotestovi mogu biti veoma značajni.

Mogu se zadavati u svakom tromjesečju, polugodištu ili na kraju godine.

Preporuka: Prije davanja fonotesta dobro bi bilo preslušati sve primjere koji će se dati u testu, ali ne istim redoslijedom, i uz prateće asocijativne komentare na taj dio gradiva.

Fonotest ne smije sadržati previše zvučnih primjera. Redosljed i trajanje zadatih primjera zavise od nastavnika.

Domaći zadaci

Kod zadavanja domaćih zadataka od učenika treba tražiti da, u odnosu na pređeni dio gradiva, razmišljaju kritički i reaguju profesionalno u pisanoj formi.

Nastavnik postavi kriterijume po kojima će vrednovati i ocjenjivati rad, i predoči ih učenicima, tako da budu upoznati s očekivanjima u pogledu rezultata.

Učenici mogu koristiti Udžbenik, kao i ostalu raznovrsnu literaturu, internet i sl.

Isti domaći zadatak može se dati svim učenicima, ili se grupama mogu dati različiti zadaci da ih odrade kako hoće – kao referat, esej, performans, video snimak.

Prilog 3:

Literatura

1. Dragoslav Srejšović, Aleksandrina Cermanović, *Rečnik grčke i rimske mitologije*, Srpska književna zadruga, Beograd, 2004.
2. Ivan Foht, *Savremena estetika muzike*, Nolit – Beograd, 1980.
3. Eduadr Hanslik, *O muzički lepom*, Grafički zavod – Beograd, 1977.
4. Truda Reich, *Glazbena čitanka*, Školska knjiga Zagreb, 1994.
5. Vlastimir Peričić, Dušan Skovran, *Nauka o muzičkim oblicima*, Muzička akademija Beograd, 1966.
6. *Mala enciklopedija*, Prosveta – Beograd, 1986.
7. Dejan Despić, *Muzički instrumenti*, Univerzitet umetnosti Beograd, 1986.
8. Aleksandar Obradović, *Elektronska muzika i elektronski instrumenti*, Univerzitet umetnosti Beograd, 1978.
9. Zija Kučukalić, *Razvoj muzike*, IGKRO „Svjetlost“ – OOUR Zavod za udžbenike Sarajevo, 1979.
10. Džejs Linkoln Kolijer, *Istorija džez*, Nolit, Beograd, 1989.
11. Svetolik Jakovljević, *Džez – dvadeset improvizacija*, Nota – Knjaževac, 1985.
12. Braco Kovačević, *Rok muzika*, Centar za publikaciju, Banja Luka, 2000.
13. Vartkes Baronijan, *Muzika kao primenjena umetnost*, Univerzitet umetnosti Beograd, 1981.
14. Monografija, *25 godina udruženja kompozitora Crne Gore*, UKCG Kulturno-prosvjetna zajednica Podgorice, 1996.
15. Manja Radulović-Vulić, *Drevne muzičke kulture Crne Gore*, Univerzitet Crne Gore – MA Cetinje, 2002.
16. Dušan Plavša, *Muzika*, Nota – Knjaževac, 1981.
17. Bendžamin Britn i Imodžin Holst, *Muzika*, ZGP „Mladinska knjiga“, Ljubljana, 1972.
18. Marko Tajčević, *Osnovna teorija muzike*, IRO Prosveta, Beograd, 1987.
19. Josip Andreis, *Povijest glazbe*, Liber – Mladost, Zagreb, 1976.
20. Kaspar Heveler, *Muzički leksikon*, IRO Prosveta, Beograd, 1989.
21. Dr Miroslav Luketić, *Česi u muzičkom životu Crne Gore*, Budva, 2005.

-
22. Miloš Milošević, *Muzičke teme i portreti*, CANU, Titograd, 1982.
  23. Dr Đoko D. Pejović, *Razvitak prosvete i kulture u Crnoj Gori 1852–1916*, Cetinje, 1971.
  24. Zoran Lalović, *Naša škola – metodološki okvir za analizu i unapređivanje kvaliteta predmetnih programa*, Zavod za školstvo, Podgorica, 2009.
  25. Zoran Lalović, Žarko Trebješanin, *Pojedinac u grupi – Priručnik za nastavnike*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2012.
  26. Ranka Perunović, Mirjana Ivanović, *Muzička umjetnost za I ili II razred gimnazije*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Podgorica, 2012.
  27. *Muzička umjetnost za I ili II razred gimnazije – Predmetni program*, Zavod za školstvo, Podgorica, 2010.
  28. *Pravilnik o ocjenjivanju učenika gimnazije*, Zakon o Gimnaziji, član 30, Službeni list RCG, br. 64/02 i 49/07.

